

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

JEDNOTA ČESKOSLOVENSKÉ OBCE LEGIONÁŘSKÉ PRO LIBEREC A OKOLÍ V LETECH 1921-1938

Bakalářská práce

Studijní program: B7106 – Historická studia
Studijní obor: 7105R062 – Kulturněhistorická a muzeologická studia
Autor práce: **Jan Hnělička**
Vedoucí práce: PhDr. Miloslava Melanová

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jan Hnělička**
Osobní číslo: **P12000613**
Studijní program: **B7106 Historická studia**
Studijní obor: **Kulturněhistorická a muzeologická studia**
Název tématu: **Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí v letech 1921-1938**
Zadávající katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je na základě analýzy, komparace a syntézy pramenů a odborné literatury zdokumentovat vznik a vývoj činnosti Jednoty Československé obce legionářské pro Liberec a okolí v letech 1921-1938. Student se pokusí zjištěné skutečnosti zasadit též do dobového kontextu.

První část práce se bude zabývat problematikou vzniku Jednoty, její činností a její spoluprací s centrálními orgány Československé obce legionářské, dalšími českými spolky v Liberci či samotným městem Liberec.

Druhá část práce se zaměří na samotné členy Jednoty, kdy bude vypracován seznam členů, který bude obsahovat údaje o datu a místu narození, vojenských aktivitách v armádě R-U a posléze v československých legiích. Dále poválečné aktivity v armádě, civilní zaměstnání, data a místa úmrtí a případné další zjištěné informace.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

1. PRAMENY

1.1. Archivy

Archiv Československé obce legionářské, Praha

Národní archiv, Praha

Státní oblastní archiv Litoměřice, Litoměřice

Státní okresní archiv Liberec, Liberec

Vojenský historický archiv, Praha

1.2. Soudobý celostátní a regionální tisk

Legionářský směr

Naše revoluce

Národní osvobození

1.3. Soudobé publikace

2. LITERATURA

CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana: Česká Beseda, Liberec, Roman Karpaš RK 2013, ISBN: 978-80-87100-22-6.

KARPAŠ, Roman a spol: Kniha o Liberci, Liberec, Dialog 1996.

LACINOVÁ, Helena FILIP, Robert: Českoslovenští legionáři: rodáci a občané okresu Liberec 1914-1920, Liberec, Státní okresní archiv Liberec 2001.

NOVÁK, Vladimír: Armáda v Liberci a Libereckém kraji, Liberec, Knihy 555 2008, ISBN: 978-80-86660-27-1.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miloslava Melanová

Katedra historie

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

4. května 2015

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2014

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování:

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucí bakalářské práce PhDr. Miloslavě Melanové za odborné vedení, ochotné poskytnutí cenných rad a připomínek a také za soustavnou pozornost, kterou mi věnovala po celou dobu vypracovávání mé bakalářské práce. Dále bych rád poděkoval Mgr. Martinu Aschenbrennerovi za dlouhodobou ochotu připomínkovat tuto práci a veliký dík patří i zaměstnancům Státního okresního archivu v Liberci, kteří mně po celou dobu mého bádání byli vždy nápomocni a snažili se vyhovět veškerým, často náročným požadavkům. Nakonec patří poděkování mé rodině a blízkým za podporu a trpělivost.

Anotace

Práce se zaměřuje na meziválečnou činnost legionářského spolku Československá obec legionářská Jednota pro Liberec a okolí v letech 1921–1938. V první části práce jsou představeny základní kapitoly aktivit legionářské organizace v podobě administrativy, sociální oblasti, osvětové činnosti a spolupráce s ostatními organizacemi a institucemi. Druhá část je zaměřena na samotné členy tohoto spolku, jejich původ, meziválečné zaměstnání a bydliště. Zároveň je činnost legionářské jednoty zahrnuta do kontextu regionálního i celostátního dějinného vývoje.

klíčová slova: první světová válka, československé legie, česká menšina, spolky, Československá obec legionářská, Rakousko-Uhersko, Československo, severní Čechy, Liberec

Annotation

The work focuses on the activities of the inter-war Czechoslovak Community of Legions in Liberec and surroundings between 1921-1938. The first part introduces basic chapters activities organization in the form of administration, the social sphere, public educational activities and cooperation with other organizations and institutions. The second part is focused on the members of this organization, their origins, the inter-war employment and place of residence. At the same time the activity of Legionnaires' unity are included in the context of regional and national historical development.

key words: First World War, Czechoslovak legion, czech minority, associations, Czechoslovak Community of Legions, Austria-Hungary, Czechoslovakia, North Bohemia, Liberec

Obsah

Úvod.....	9
Rozbor pramenů a literatury.....	10
1. Českoslovenští legionáři v prvních letech meziválečného období.....	14
1. 1 Vznik Československa a návrat československých legií.....	14
1. 2 První legionářské organizace a vznik Československé obce legionářské.....	16
1. 3 Liberecko a vznik Československé obce legionářské Jednoty pro Liberec a okolí.....	19
2. Jednota pro Liberec a okolí a kapitoly její činnosti.....	23
2. 1 Organizační struktura a administrativní činnost.....	23
2. 2 Působení v sociální oblasti.....	28
2. 3 Osvětová činnost.....	31
2. 4 Jednota a ostatní spolky.....	35
3. Členové Jednoty pro Liberec a okolí.....	38
3. 1 Původ členů Jednoty.....	38
3. 2 Povolání členů Jednoty.....	39
3. 3 Členové Jednoty z pohledu bydliště.....	41
4. Poslední léta první republiky.....	43
4. 1 Působení Jednoty pro Liberec a okolí v 2. polovině 30. let.....	43
4. 2 Osudný rok 1938 a zánik Jednoty.....	47
Závěr.....	52
Německo-český seznam ulic.....	54
Seznam použitých zkratk a značek.....	55
Literatura a prameny.....	56
Literatura.....	56
Prameny.....	58
Internetové zdroje.....	60
Seznam příloh.....	61

Úvod

Podobně jako mnozí jiní významní hybatelé našich dějin si i českoslovenští legionáři prošli během necelého století několika fázemi celospolečenského nazírání. Přes prvorepublikovou adoraci, druhoválečný zákaz, následovaný komunistickým upozaděním až po nejasné porevoluční přešlapování. Teprve v poslední dekádě se laická i odborná veřejnost zaměřuje na tento fenomén, kterému se snad konečně dostane odpovídajícího nazírání bez jakýchkoliv ideologických tlaků. Vedle mnoha jiných dějinných kapitol i tato má svá mnohá bílá místa, která stále čekají na objevení a následné kritické zkoumání. K jednotlivým kamínkům pestré mozaiky, jež by měla splněním tohoto cíle vzniknout, se řadí i tato práce, zabývající se libereckými legionáři, organizovanými při Jednotě pro Liberec a okolí Československé obce legionářské. Ti byli nuceni se v meziválečném období potýkat nejenom s typickými problémy všech navrátilivších se legionářů, typu hledání zaměstnání nebo bydliště, ale také s těžší společenskou situací v československém pohraničí. I tento jev je potřeba akcentovat. Snahou práce je proto představit jak samotný spolek a kapitoly jeho činnosti v meziválečném Liberci v kontextu regionálního a celostátního vývoje, tak jednotlivé legionáře a nejdůležitější události, jich se týkající. Vzhledem k tradičnímu naturelu legionářstva lze předpokládat aktivní vystupování na obranu zájmů svých i celostátních.

Rozbor pramenů a literatury

Přestože jsou v posledních letech nastolována nová či staronová legionářská témata, stále pro určitá místa chybí dostatečně kvalitní odborná syntetická literatura či alespoň dílčí studie. To se týká i meziválečného života legionářů, respektive nižších složek Československé obce legionářské, z nichž jedna je tématem této práce. Jediným významným počinem v tomto směru byla celostátní akce na počátku nového tisíciletí, díky níž především okresní archivy, případně okresní muzea a další kulturní instituce vydaly soupisy legionářů z daného okresu, které následně doplnily krátkými texty o jejich životě po první světové válce s ohledem na legionářské organizace. Kvalita i kvantita zpracování je však kolísavá.¹ I z tohoto důvodu se práce opírá především o pramennou základnu.

Mezi tištěnými prameny jde primárně o *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí k 10. výročí jejího trvání*, obsahující stručnou historii formování legionářů na Liberecku, vznik jednoty obce legionářské a její nejdůležitější činnosti, seznam funkcionářů, popis zájmových skupin, pozemkové reformy, života Josefa Pšeničky a Františka Turpiše a v neposlední řadě subjektivní legionářský náhled na tehdejší situaci. Z pramenů tohoto druhu je pak potřeba vyzvednout i dobová regionální periodika dvou největších českých socialistických stran, *Naše hory* za národní socialisty a *Ještědský obzor* za sociální demokraty. Do těchto týdeníků legionáři pravidelně uveřejňovali veškeré své aktivity.

Co se týká pramenů archivních, pak pro práci, vyjma třetí kapitoly, byly využity zvláště fondy Státního okresního archivu v Liberci. Zde se jedná jak o fond samotné jednoty, tak o fondy dalších významných spolků typu Sokol, Česká beseda, Klub československých turistů apod. Bohužel typickým jevem pro drtivou většinu fondů českých spolků z pohraničí je obvyklá torzovitost dochovaných spisů. Fond *Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí* tak obsahuje pouze záznamy z přijaté a odeslané korespondence roku 1936 a album fotografií s památkem k 20. výročí bitvy u Zborova. I přes tento handicap lze zvláště z korespondence vyčíst mnohé informace, komparačně stvrzené za pomoci již zmíněných tištěných pramenů. Podobně je na tom fond *Československá obec legionářská - jednota Jablonec nad Nisou*, uložený ve Státním

¹ Pozn. Do skupiny propracovaných prací lze zařadit například práce LACINOVÁ, Helena – FILIP, Robert: *Českoslovenští legionáři, soupis legionářů okresu Liberec*, Liberec, Státní okresní archiv Liberec 2001, dále PRZYBYLOVÁ, Blažena: *Českoslovenští legionáři, rodáci a občané Ostravy*, Ostrava, Tilia 2002 nebo CIDLÍK, Tomáš – VÁCLAVÍK, Oldřich: *Českoslovenští legionáři Prostějov 1914 – 1920*, Prostějov, Státní okresní archiv Prostějov 2001.

okresním archivu v Jablonci nad Nisou. Ten taktéž obsahuje především korespondenci z posledních let první republiky, k níž se však řadí i dochované stanovy obce legionářské a mnohé, informačně hodnotné seznamy členů. Posledním významným fondem pro tuto část práce je dozajista fond *Československá obec legionářská Český Dub*, spravovaný Podještědským muzeem a knihovnou v Českém Dubu. Valná část archiválií tohoto fondu se datuje do dvacátých let a má nadregionální přesah. Především jde o celostátní či župní věstníky doplněné rozsáhlou korespondencí a seznamy členstva.

Aby bylo možno události týkající se libereckých legionářů zasadit do kontextu regionálního, nemohla absentovat doposud největší syntetická práce *Kniha o Liberci*, uvedená na svět kolektivem autorů v čele s Romanem Karpašem. Stěžejní kapitolou pro tuto práci se stala část *Za první republiky* od Zdeňka Brunclíka, zaměřujícího se na politické dění i oblasti každodenního života, přičemž v obou oblastech autor akcentoval i činnost obce legionářské. K této publikaci je nutno připojit i nedávno vydanou monografii Hany Chocholouškové, *Česká beseda: krajanské sdružení rodáků a přátel Liberecka - 150 let činnosti pro český národ a Liberec* obsahující historii nejstaršího českého spolku v Liberci, ale taktéž mnoha jiných organizací, s Českou besedou spolupracujících, čímž si čtenář ucelí představu o českém spolkovém životě v severočeském městě.

Též je potřeba začlenění do celostátního dějinného vývoje, pro které nejlépe posloužila obdivuhodná třísvazková řada *České země v éře první republiky*, sepsaná Zdeňkem Kárníkem. Ten se v této rozsáhlé syntéze zaměřil na veškeré aspekty první republiky, mezi nimiž lze pochopitelně najít i obec legionářskou a její aktivity. Význam pro tuto práci spočívá i v kapitolách o vnitropolitickém vývoji a v neposlední řadě i v důkladném rozboru obyvatelstva českých zemí. Události s přesahem mezinárodním pak přehledně rozebírají Jan Rychlík a Vladimír Penčev v publikaci *Od minulosti k dnešku: Dějiny českých zemí*.

Vrátíme-li se více k tématům vojenským, je podstatné připomenout i dvě monografie pracovníků Vojenského historického ústavu, zaměřujících se na období vzniku československé republiky a vojenské otázky s tím spojené. Těmito monografiemi jsou *Československá armáda v letech budování a stabilizace* od Karla Straky a Tomáše Kykala a *Dva roky bojů a organizační práce* napsaná Radkem Břachem a Jaroslavem Láníkem.

Poslední důležitou literaturou je disertační práce Jana Michla vydaná v roce 2006 pod názvem *Legionáři a Československo*, v níž se autor pokusil o syntetický rozbor legionářského fenoménu od počátku první republiky, až do posledních dní československých legionářů. Význam této časově velmi rozsáhlé monografie tkví

především v představení dosavadních poznatků o životě legionářů. Přesto však je v práci znatelná absence základny v podobě systematicky tvořených dílčích studií a naopak je uplatněn především celostátní pohled, který se při porovnání s různými oblastmi republiky může výrazně odlišovat. Zvláště tyto aspekty mohou mít za následek, že některé kapitoly svou kvalitou zastiňují kapitoly jiné. I přes tyto výhrady poskytuje práce v kapitolách o rozdílech jednotlivých legionářských celků, slavnostech legionářů či legionářských organizacích mnohé hodnotné informace. Právě existenci legionářských organizací a vznik Československé obce legionářské popsal Michl již ve své studii *Legionářské organizace v Československu*, publikované v časopise *Historie a vojenství* v roce 2007.

Přistoupíme-li k druhé části této práce, již představuje třetí kapitola o samotných členech legionářské jednoty, pak je třeba představit práci autora těchto řádků s názvem *Členové Československé obce legionářské Jednoty pro Liberec a okolí v letech 1921–1938*, kterou vypracovával v rámci Studenské vědecko-umělecké činnosti na Fakultě přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci jako podklad k níže prezentovaným výsledkům ve třetí kapitole a dne 19. února 2015 ji na Studenské vědecké konferenci téže fakulty úspěšně obhájil.² Primárním úkolem práce bylo sestavení seznamu libereckých legionářů, přičemž následovalo zjištění jejich základních životních údajů, kterými bylo datum, místo a politický okres narození. K tomuto účelu byla využita *Databáze Vojenského historického ústavu* obsahující informace o všech československých legionářích, čerpající z osobních karet legionářů, legionářských poslužných spisů a osvědčení o vykonané legionářské službě. Dále publikace pracovníků Státního okresního archivu Liberec Heleny Lacinové a Roberta Filipa *Českoslovenští legionáři: rodáci a občané okresu Liberec 1914–1920* a pro zjištění politických okresů *Historický lexikon městysů a měst* od Štěpána Mlezivy a Karla Kučy společně s *Historickým lexikonem obcí České republiky 1869–2005*, vydaný Českým statistickým úřadem. Pokud došlo k rozdílnosti informací mezi těmito zdroji, nastala komparační fáze skrze matriční záznamy.³ Ty byly vyhledávány ve veškerých oblastních archivech, Moravském zemském archivu v Brně, Zemském archivu v Opavě a v neposlední řadě na matričním oddělení Městského úřadu v Českém Dubu. Pokud nebylo možné dohledat matriční záznamy uložené v archivech, posloužil pro zjištění výše zmíněných informací fond *Konskripce*

2 HNĚLIČKA, Jan. *Členové Československé obce legionářské Jednoty pro Liberec a okolí v letech 1921 – 1938*. Liberec, 2015, Studenská vědecko-umělecká činnost, Technická univerzita Liberec. Vedoucí práce Miloslava Melanová.

3 Pozn. Matriční záznamy pocházejí výhradně z matrik narození u římskokatolické církve. V matrikách jiných církví ani matrikách civilních nebyl nalezen žádný hledaný legionář.

Pražského policejního ředitelství I uložený v Národním archivu, fond *Soupis pražských domovských příslušníků* spravovaný Archivem Hlavního města Prahy nebo fond *Nová evidence obyvatel města Liberec* ze Státního okresního archivu v Liberci. V této evidenci byly prohledány veškeré její řady: nová evidence, duplikáty nové evidence, dodatky nové evidence a válečná evidence (1900–1945). Zároveň v některých případech vyvstala potřeba nahlédnout i do evidencí obyvatel okolních obcí, dnes již městských čtvrtí Liberce.

Poté, co ke jmennému seznamu přibyly údaje o datech a místech narození, nastala další fáze, a to zjištění informací o životě legionářů v průběhu první světové války, kdy se hlavním zdrojem stala již zmíněná *Databáze Vojenského historického ústavu*, která ovšem doplácí na ohromné množství informací, jež obsahuje, a tak je zde častý výskyt mylných či naprosto chybných informací. Nutné ověření proto zajistily již zmíněné dvě monografie pracovníků Vojenského historického ústavu a internetové informační centrum *Památník Čestná vzpomínka*, jež bylo v roce 2007 obhájeno coby diplomová práce Pavla Kuthana na Filozofické Fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Posléze došlo k nalezení informací z meziválečného života legionářů, kde šlo především o zjištění bydliště a zaměstnání. Naplnění tohoto cíle umožnil tištěný pramen v podobě řady libereckých ročenek *Jahrbuch und Wohnungs-Anzeiger der Stadt Reichenberg* z let 1921–1938. Pro převod německých názvů ulic byla využita *aplikace MARUSHKA* v Geografickém informačním systému pro město Liberec, obsahující historické názvy ulic. Pokud do aplikace nebyly některé ulice zahrnuty, pak posloužil *Plán a úplný, úředně kontrolovaný seznam ulic a náměstí Velkého Liberce* z roku 1946. Veškeré takto nabyté informace byly posléze využity k sepsání krátkých životopisů každého člena jednoty a následně k tvorbě obecných závěrů. Seznam členů liberecké obce legionářské s výtahem nejdůležitějších informací a několik ukázek samotných životopisů jednotlivých členů jsou pak připojeny v přílohách.

1. Českoslovenští legionáři v prvních letech meziválečného období

1.1 Vznik Československa a návrat československých legií

Po vyčerpávajícím boji přinesl podzim roku 1918 na všech stranách dlouho očekávaný mír. V posledních čtyřech letech zažilo lidstvo doposud nejrozsáhlejší světový konflikt tzv. Velkou válku, která poprvé v dějinách dala průchod nasazení revolučních vojenských technologií, způsobujících ohromné ztráty na životech. Do té doby nepoznaná úroveň brutality a hromadného vraždění otřásla světovou veřejností, zvláště pak Evropany, na jejichž území probíhaly ty nejkrvavější boje. Evropa však nezaznamenala pouze otřes morální, psychologický či sociální, nýbrž i otřes v podobě změny dosavadního geopolitického systému. Pro středoevropský prostor se stal stěžejním rozpad Rakouska-Uherska, kdy zvláště v prostoru předlitavského „inkubátoru národů“ vznikly jeho menší kopie, které vyjma Rakouska obsahovaly různé směsice početných národnostních menšin. K Polsku a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců se tak připojilo i nově vzniklé Československo, jež kromě národa československého, respektive Čechů a Slováků, zahrnovalo především Němce, Maďary, Poláky a Rusíny.

Ustanovení a potvrzení československých hranic mezinárodním společenstvím předcházelo období národních revolucí příslušníků již zmíněných národů, z nichž některé byly pro stát kladné tj. Slováci a Rusíni. Naopak revoluce Němců, Maďarů a Poláků se stavěly na odpor. První vůdcové mladého státu museli pochopitelně zasáhnout, avšak pro potlačení separatistických snah v pohraničních oblastech bylo potřeba mít na své straně akceschopné bezpečnostní složky, respektive dostatečnou vojenskou sílu. Té se ovšem, jako mnoho jiného v prvních mírových dnech, nedostávalo. Slabé počty domácího vojska a dobrovolnických oddílů nedovedly nahradit regulární armádu, jejíž role se mohly zhostit dobře vyzbrojené a v bojích zkušené československé legie, které však setrvaly na svých bojištích, kde právě skončily nebo stále ještě probíhaly bojové operace. To samé se týkalo vojáků doposud rakousko-uherských, taktéž dislokovaných především na italské frontě.

Odpor německého obyvatelstva, které v krátkém čase vyhlásilo provincie Deutschböhmen, Sudetenland, Böhmerwaldgau a Deutschsüdmähren, jež se měly stát

součástí Rakouska, případně Německa, se podařilo brzy zlomit bez vážných vojenských zásahů.⁴ Problém ovšem vyvstal na Těšínsku a Slovensku. Zde se již opět umíralo v boji, tentokrát již za účasti československých legionářů.

Jakmile došlo k ukončení bojů na italské frontě, započaly přípravy na rychlý přesun italských legionářů do vlasti. Ještě před příjezdem se tato část legií zreorganizovala na armádní sbor obsahující dvě divize, každou o třech plucích, k nimž přibýly doprovodné jednoty. Díky vstřícnosti italské vlády se podařilo v krátké době během 23. – 30. prosince 1918 přesunout armádní sbor do vlasti, kde byli italští legionáři nasazeni na Slovensko. Zde v roce 1919 bojovali proti maďarské armádě.⁵

V lednu 1919 přijeli do vlasti legionáři francouzští, zreorganizovaní do jedné divize opět po třech plucích, k nimž se o dva měsíce později přidal poslední, 24. střelecký pluk.⁶ Podobně jako legionáři italští byli nově příchozí využiti k obsazení sporných území. V prvé řadě šlo především o Těšínsko, na nějž si dělalo nárok Polsko. Během krátké války se podařilo polské jednotky zatlačit a teprve na zásah dohodových mocností se vojsko pod velením plukovníka Josefa Šnejdárka zastavilo a následně vrátilo. Důležité části tohoto území, košicko-bohumínská dráha a karvinský uhelný revír, byly nakonec Československu přiřknuty.⁷ Francouzští legionáři se posléze, již jako součást nově vznikající československé armády, zúčastnili bojů o hranice Slovenska.⁸

Po úspěšném dokončení obsazování hranic, mohla mladá republika začít naplno řešit

4 KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl I.: Vznik, budování a zlatá éra republiky (1918–1929)*, Praha, Libri 2003, s. 42.

5 BŘACH, Radko – LÁNÍK, Jaroslav: *Dva roky bojů a organizační práce: Československá armáda v letech 1918–1920*, Praha, Ministerstvo obrany 2013, s. 54.

6 Tamtéž, s. 60.

7 STRAKA, Karel – KYKAL, Tomáš: *Československá armáda v letech budování a stabilizace 1918–1932*, Praha, Ministerstvo obrany 2013, s. 32.

8 RYCHLÍK, Jan – PENČEV, Vladimír: *Od minulosti k dnešku: Dějiny českých zemí*, Praha, Vyšehrad 2013, s. 412.

své vnitřní problémy, mezi nimiž byla i potřeba rozhodnout o podobě nové armády. Někdo tu však chyběl. Nešlo o nikoho jiného než ruské legionáře, kteří v této době ovládali rozsáhlá ruská území kopírující transsibiřskou magistrálu a jejichž návrat do vlasti byl v nedohlednu. Poté co padla snaha Dohody o zakročení proti bolševické revoluci, byly celé ruské legie nuceny se „vlastním pořádkem“ dostat na východ do přístavu Vladivostok. Odtud je posléze převážela především dohodová plavidla zpět do Evropy, což ovšem nebylo uskutečněno takovou rychlostí, jakou by si ruští legionáři přáli. První transport ruských legionářů byl zaznamenán až 2. února 1920, kdy se navrátili příslušníci 1. střeleckého pluku „Mistra Jana Husi“. Naopak poslední, 12. střelecký pluk „Františka Palackého“ dosáhl cíle své cesty teprve 11. září 1920.⁹

Ve druhé polovině roku 1920 se tak konečně opět ve své vlasti ocitla drtivá většina těch, díky nimž československá republika mohla vzniknout, a to jak díky jejich bojovým výstupům na frontách první světové války, tak na obranu a ustanovení státních hranic.

1. 2 První legionářské organizace a vznik Československé obce legionářské

Zatímco živelně vznikající československá armáda zabezpečovala hranice, bylo potřeba zamezit vnitřnímu rozkladu nového státu, který by v konečném důsledku vedl k anarchii, a tedy i ztroskotání ideje domácího a zahraničního odboje o stabilním středoevropském státu národa československého. Národní výbor československý a posléze prvně ustanovená vláda se již v prvních dnech republiky snažily zabezpečit především sociální oblast, kdy byly nařizeny změny ve výrobě, osmihodinová pracovní doba, regulace zásobování, podpora nezaměstnaných, zřízení Všeobecného penzijního ústavu a mnohá další opatření.¹⁰ I přes veškerou snahu nebylo možné v krátkém čase nastavit takové životní podmínky obyvatelstva, které by nepodněcovaly rozsáhlé nepokoje. Válečné hospodářství a celkové nasazení v průběhu čtyřleté války se stalo pro zázemí téměř devastačním, což však platilo i pro celou řadu jiných států, zvláště pak Německo. Nízké mzdy, přidělový systém a nedostatečné zásobování tak způsobovaly časté demonstrace a stávky, mnohdy se mísící s nacionálními bouřemi. Při několika takovýchto událostech došlo k selhání nasazených bezpečnostních složek, které si vyžádalo několik obětí.¹¹

Do této neutěšené situace přišlo ukončení bojů o státní hranice a s ním i rozsáhlé

9 Viz Straka – Kykal, s. 153.

10 Viz Kárník: *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl I.: Vznik, budování a zlatá éra republiky (1918–1929)*, s. 56.

11 Viz Rychlík – Penčev, s. 415.

demobilizace, týkající se navrátilivších se jednotek bývalé rakousko-uherské armády, jednotek dobrovolců a v neposlední řadě legionářských útvarů. Dne 25. září 1919 odešly do zálohy ročníky 1887–1891. Propuštěných bylo kolem 73 000. Následně dne 15. května 1920 došlo k další, tentokrát menší demobilizaci ročníků 1892–1893, kdy se celkový počet demobilizovaných zvedl na 103 000 a zároveň se armáda blížila předeepsaným 150 000 mužům ve zbrani.¹² Rozsáhlé odchody z armády znamenaly další potíže, projevující se v rostoucí nezaměstnanosti. Místa propuštěných zaujala během války mládež a ženy, kteří pochopitelně v takto nastalé těžké sociální situaci nechtěli o svou práci přijít. Přesto i oni se nevyhnuli propouštění, způsobenému především ukončením válečných zakázek od zbrojního až po textilní průmysl.¹³

Veškeré výše zmíněné jevy doléhaly i na samotné legionáře, kteří se svým vojenským vystoupením v první světové válce zasloužili o vznik republiky jako málokdo. Díky tomu se logicky stali i jedním ze základních pilířů první republiky, o který bylo potřeba pečovat. Prvním významným rozhodnutím pro zajištění legionářů v době poválečné se stal vznik Kanceláře československých legií při Ministerstvu národní obrany, která vznikla již dne 25. listopadu 1918, s cílem vedení evidence všech legionářů, pomoci legionářům při přechodu do civilního života, zajištění invalidů a pozůstalých po padlých legionářích.¹⁴

Svoji další náplň kancelář našla při uplatňování legionářské legislativy, vzniklé v roce 1919 s cílem další podpory legionářů, zaměřené na získání práce ve státních službách. První takový zákon byl *zákon č. 462/1919 Sb. o propůjčování míst legionářům*. Ten především definoval, kdo je legionář, a následně udával možnosti získání zaměstnání.¹⁵ Druhým, *zákonem č. 282/1919 Sb. o úlevách při přijímání legionářů do státních úřadů*, se stát především snažil minimalizovat těžko překonatelné podmínky zaměstnání pro některé legionáře.¹⁶

Poslední významnou podporou bylo v roce 1920 vyčlenění čtyř poslanceckých míst

12 Viz Břach – Láník, s. 158.

13 Viz Kárník: *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl I.: Vznik, budování a zlatá éra republiky (1918–1929)*, s. 50.

14 MICHL, Jan: *Legionáři a Československo*, Praha, Naše vojsko 2009, s. 27.

15 462/1919 Sb. Zákon ze dne 24. července 1919 o propůjčování míst legionářům, in: *Portál veřejné správy* [online], 2014 [vid. 6. 1. 2015], dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonStruct.jsp?page=0&idBiblio=1363&recShow=0&nr=462~2F1919&rpp=15#parCnt>.

16 282/1919 Sb. Zákon ze dne 23. května 1919 o úlevách při přijímání legionářů do státních úřadů, in: *Portál veřejné správy* [online], 2014 [vid. 6. 1. 2015], dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonStruct.jsp?page=0&idBiblio=1183&recShow=0&nr=282~2F1919&rpp=15#parCnt>.

v Národním shromáždění pro zástupce legionářů. Ty v letech 1920–1925 zastupovali, bez řádného volebního zvolení, za národní socialisty Dr. Josef Patejdl a Jožka David, dále za sociální demokraty Václav Jaša a nakonec za agrární stranu, slovenský legionář Martin Orišek.¹⁷

Aby legionáři mohli co nejlépe využívat výše zmíněné výhody a těšit se společenskému uznání většiny demokraticky smýšlejícího obyvatelstva, bylo záhodno, aby nadále vystupovali jako jeden ucelený blok, tak jak tomu bylo během let válečných, kdy všechny tři velké legionářské celky stmelovala idea vlastního československého státu. To však v dosavadní poválečné realitě nemohlo zcela jistě obstát a již brzy se ukázalo, že myšlenka bratrství až do konce legionářských dnů stojí na hliněných nohách. Základní stmelovací prvek, tedy vznik Československa, byl již naplněn a nyní vyvstala potřeba zajistit svou vlastní existenci v novém státě a pochopitelně u takto velké masy lidí se musela brzy projevit názorová diference. Zvláště pak u takového politického systému, na jakém byla první republika založena. Roztříštěnost legionářů se odrazila i v zakládání spolkových organizací, které měly za cíl nejenom sdružování a udržování kontaktů mezi danými legionáři, ale také činnost osvětovou a v některých případech žádanou aktivní sociální politiku.

První organizace tohoto druhu byl Klub starodružiníků založený na podzim roku 1919. Ten ovšem již dle názvu nemohl zastupovat širší část legionářů, a proto v říjnu roku 1919 byla založena Družina československých legionářů a o několik dní později Svaz československých legionářů.¹⁸ Zásadní rozdíly mezi Družinou a Svazem byly dva. První se projevil v požadavcích na přijímané členy, kdy Družina přijímala všechny legionáře, bez ohledu na potvrzení o legionářském statutu z Kanceláře československých legií na základě *zákona č. 462/1919 Sb.*, přičemž zároveň se členem organizace mohl stát i rodinný příbuzný padlého legionáře. Svaz naopak takovouto možnost zcela ze svých stanov vypustil a členy mohli být výhradně ti legionáři, kteří vlastnili potvrzení o legionářském statutu. Druhý rozdíl představovala politická orientace. Družina se definovala jako apolitická, kdežto Svaz se svými aktivitami jevil prosocialistickým.¹⁹

Takovýto vývoj zcela jistě neodpovídal legionářské myšlence o jednotě a mnozí cítili, že je nutné se naposledy pokusit o velké legionářské sjednocení, dokud je organizací

17 KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl II.: Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930–1935)*, Praha, Libri 2002, s. 336.

18 MICHL, Jan: Legionářské organizace v Československu, in: *Historie a vojenství*, roč. 56, 2007, č. 4, s. 4.

19 Viz Michl: *Legionáři a Československo*, s. 58.

relativně malé množství a především vztahy mezi nimi nejsou tak kritické. Iniciativu podporoval i vůdce zahraničního odboje a tehdejší legionáři milovaný prezident T. G. Masaryk. Po mnohých schůzkách, jednáních a deklaracích byl zorganizován ve dnech 15. – 17. ledna 1921 všelegionářský sjezd v Karlíně, na němž se sešli zástupci Družiny, Svazu a nově vzniklé Jednoty československých legionářů, kteří odsouhlasili usnesení o vzniku jednotné legionářské organizace.²⁰ Tento sjezd však nelze ještě považovat za vznik legionáře zastřešující Československé obce legionářské. Ta vznikla až o několik měsíců později, kdy se ve dnech 22. – 23. května 1921 konal další sjezd, na němž byla Československá obec legionářská definitivně ustanovena. Vznikla sloučením Jednoty, Svazu a většiny jednot Družiny, jejíž vedení se ovšem k samotné nové organizaci nepřihlásilo, což v konečném důsledku způsobilo její postupný úpadek.²¹

Tímto aktem vznikla největší organizace československých legionářů, která pod vedením Dr. Josefa Patejdlů působila během celé existence první republiky a disponovala silným organizačním a finančním zázemím, přičemž vlastnila i celostátní deník Československá samostatnost, od roku 1924 pak známý jako Národní osvobození. Přestože mělo jít o organizaci apolitickou, po celou svou existenci se obec projevovala silným příklonem k českým socialistickým stranám, zvláště pak k národním socialistům. I přesto členská základna obsahovala pestrou mozaiku příslušníků či podporovatelů politických stran. Dominantní postavení obce legionářské neohrozilo ani pozdější opětovné štěpení, kdy vznikly nové organizace, především pak Ústřední jednota československých legionářů blízká lidovcům a pravicová Nezávislá jednota československých legionářů vedená přednostou Památníku osvobození generálem Rudolfem Medkem.²²

1. 3 Liberecko a vznik Československé obce legionářské Jednoty pro Liberec a okolí

Již v první kapitole zmíněné národní revoluce se v říjnu roku 1918 nevyhnuly ani samotnému severočeskému městu Liberec, který stabilně obývala a ovládala německy mluvící většina, a to i během krátkého života první republiky. Na české vyhlášení samostatného státu záhy odpověděli ve Vídni dosavadní němečtí říšští poslanci vyhlášením německé provincie Deutschböhmen, jejímž hlavním městem se stal Liberec, a celá provincie se měla stát součástí Německého Rakouska. Do čela provincie se v prvních

²⁰ Viz Michl: Legionářské organizace v Československu, s. 6.

²¹ Tamtéž, s. 7.

²² Viz Karník: *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl II.: Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930–1935)*, s. 336.

dnech postavil Rafael Pachner, později vystřídaný Rudolfem Lodgmanem von Auen. Jako zástupci zemského hejtmána vystupovali sociální demokrat Josef Seliger a agrárník Wilhelm Maixner.²³ Pro německé představitele bylo nemyslitelné, aby spadali do státu Čechů, respektive Čechů a Slováků, a dostali se tak do pozice národnostní menšiny. Nic na tom nezměnilo ani jednání Rudolfa Lodgmana a později i Josefa Seligera s Národním výborem československým v Praze na přelomu října a listopadu.²⁴

Národní výbor československý byl proto nucen použít vojenskou sílu, aby tuto německou iniciativu rázně potlačil již v jejím počátku a nedovolil tak odtržení pro stát životně důležitých území. V průběhu listopadu narychlo poskládané české jednotky zaujaly pozice na Turnovsku a Českodubsku, kde vyčkávaly na další posily k definitivnímu postupu na Liberecko a Frýdlantsko, bráněné Němci utvořeným Volkswehrem. S použitím pancéřového vlaku a příchozích posil z Mladé Boleslavi, Jičína a České Lípy byl Liberec dne 16. prosince bez boje zabrán a došlo k převzetí městské správy od starosty MUDr. Franze Bayera.²⁵ Od této chvíle řídila město provizorní správní komise složená ze čtyř Čechů a sedmi Němců.²⁶ Komise působila až do poloviny roku 1919, kdy po prvních komunálních volbách v novém státu předala moc zvolenému zastupitelstvu, v němž měla drtivou většinu Německá nacionální strana (*Deutsche Nationalpartei* – DNP), následovaná Německou sociálně demokratickou stranou dělnickou (*Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei* – DSAP) a sdružením českých stran. Starostou se opětovně stal německý nacionalista MUDr. Franz Bayer, který držel svou politickou linii až do odchodu z úřadu v roce 1929.²⁷

Velkou skupinou voličů sdružených českých stran tvořili do Liberce nedávno příchozí vojáci vznikající československé armády, mezi nimiž působili i francouzští a italští legionáři. Se vznikem československého státu a příchodem několika set českých vojáků se pozice české menšiny v Liberci pochopitelně zlepšila. Zásahu na tom měli také

23 BRUNCLÍK, Zdeněk: Za první republiky, in: KARPAŠ, Roman, et al.: *Kniha o Liberci*, Liberec, Dialog 1996, s. 272.

24 Viz Kárník: *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl I.: Vznik, budování a zlatá éra republiky (1918–1929)*, s. 41.

25 CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana: *Česká beseda: krajanské sdružení rodáků a přátel Liberecka - 150 let činnosti pro český národ a Liberec*, Liberec, Roman Karpáš RK 2013, s. 42.

26 Viz Brunclík, s. 275.

27 Tamtéž, s. 278.

do severních Čech přeložení čeští úředníci a další státní zaměstnanci.²⁸

Potřebu vzniku organizace, jež by zastřešovala místní legionáře, cítili i legionáři liberečtí, zvláště pak s ohledem na nevýhodné postavení české menšiny v severních Čechách. Proto bedlivě pozorovali celostátní dění a tvorbu legionářských organizací, která jim rozhodně nemohla dělat radost. Legionáři si byli dobře vědomi, že na menšinovém území by byla jejich rozklíženost velikou chybou, a proto se pod vedením ruského legionáře Františka Nechvíleho v květnu roku 1920 usnesli, že prozatím vyčkají, jak se situace vyvine, a to i vzhledem k teprve očekávanému příjezdu mnoha ruských legionářů, kteří v té době byli teprve na cestě do vlasti.²⁹ Do této doby dosáhli území Československa pouze první tři střelecké pluky ruských legií.³⁰

Postupem času se však začal počet v Liberci a okolí žijících legionářů navyšovat, a proto dne 1. srpna 1921 došlo k opětovnému shromáždění legionářů v Národním domě v Liberci. Zde mohli zástupci Družiny i Svazu představit své organizace, jejich aktivity a cíle. Družina byla legionářům sympatická svým důrazem na republikánství a národnostní požadavky, ovšem Svaz k těmto cílům přidával zaměření i na sociální oblast a ta se stala rozhodujícím aspektem drtivého příklonu 41 legionářů ke vstupu do Svazu. Pro Družinu hlasovalo pouze 5 legionářů. Slavnostně tak ještě téhož dne vznikla odbočka Svazu, která po ustanovení výboru brzy začala aktivně vystupovat na liberecké veřejnosti.³¹

Během krátké doby působení odbočky Svazu se legionářům podařilo uspořádat 2 zábavy, na podporu vdov a sirotků po padlých legionářích a ve prospěch školní mládeže. Dále se členové zúčastnili župního sjezdu v Mladé Boleslavi a následně i celostátního sjezdu v Praze. Mezi významné podniky náleželo též vystoupení dne 28. října 1920 ke druhému výročí vzniku republiky.³² K těmto aktivitám se v roce 1921 přidala i účast na nově propagovaných svátcích či významných dnech. Kupříkladu dne 4. března 1921, u příležitosti narozenin prezidenta Masaryka, uspořádala odbočka společně s dalšími českými spolky a organizacemi osvětovou přednášku na téma „*Význam Masarykův*“, jíž se zhostil poslanec a ruský legionář Dr. Josef Patejdl.³³ V předvečer svátku upálení Jana Husa

28 Viz Chocholoušková, s. 43.

29 *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí k 10. výročí jejího trvání*, Liberec, Čs. O. L. pro Liberec a okolí 1931, s. 22.

30 Viz Břach – Lánik, s. 153.

31 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí k 10. výročí jejího trvání*, s. 22.

32 Tamtéž.

33 Odbočka „Svazu čs. legionářů“ pro Liberec a okolí pořádá přednášku, in: *Naše hory*, roč. 3, 1921, č. 9, s. 4.

v Kostnici se pak legionáři zúčastnili lampionového průvodu a následného shromáždění české menšiny v Horním Růžodole.³⁴

Veškeré výše zmíněné a jistě i mnohé další aktivity by pokračovaly pod hlavičkou Svazu i nadále, kdyby již konečně nepřišel dlouho očekávaný všelegionářský sjezd a následný vznik jednotné organizace Československé obce legionářské. K té se záhy připojila i dosavadní odbočka Svazu v Liberci a přejmenovala se na *Československou obec legionářskou Jednotu pro Liberec a okolí*, k níž se přidali i další, prozatím neorganizovaní legionáři.³⁵ Poprvé se o liberecké jednotě můžeme dočíst dne 13. srpna 1921, kdy místní týdeník *Naše hory* otiskl výzvu pro veškeré členy, aby se ve slavnostních uniformách zúčastnili nadcházejícího krajského sletu Sokolstva v Pojizeří.³⁶

34 Důstojná vzpomínka na mučedníka kostnického v Horním Růžodole, in: *Naše hory*, roč. 3, 1921, č. 27, s. 3.

35 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí k 10. výročí jejího trvání*, s. 23.

36 Bratři legionáři Jednoty Č. O. L. v Liberci a okolí, in: *Naše hory*, roč. 3, 1921, č. 32, s. 5.

2. Jednota pro Liberec a okolí a kapitoly její činnosti

2.1 Organizační struktura a administrativní činnost

Vznik Československé obce legionářské znamenal mimo jiné potřebu vytvoření funkční organizační struktury, avšak vzhledem k již zavedené administrativě a náročnosti budování něčeho zcela nového přistoupilo celostátní vedení k převzetí organizační struktury od bývalého Svazu. Na ústředí obce legionářské, situovaném v hlavním městě, byly navázány vyšší správní celky tzv. župy, jichž bylo celkem 22 a pod které spadaly jednotlivé jednoty.³⁷ Liberecká jednota proto patřila pod Mladoboleslavskou župu, v jejímž výboru ji stabilně zastupoval ruský legionář Vít Frič. Úkolem župy bylo především administrativní zaznamenávání přesunů členstva, postupování žádostí o zaměstnání či sociální výpomoc na příslušná místa, informování zástupců jednot o celostátním dění a v neposlední řadě příprava a podpora významných akcí nadregionálního významu, do nichž patřily i župní sjezdy, konané každý druhý rok.³⁸

Ve dvacátých letech se obec legionářská snažila o zavedení dalšího mezičlánku, tentokrát tzv. obvodu, který se v organizační struktuře nacházel mezi župou a jednotou a měl podobnou náplň jako župa samotná.³⁹ V Liberci tak legionáři utvořili IV. obvod, obsahující nejprve jednoty Český Dub, Jablonec nad Nisou, Liberec, Svijany-Podolí, Šumburk, Turnov a Velké Hamry.⁴⁰ Později byla z obvodu vyjmuta jednota Svijany-Podolí, kterou nahradila nově vzniklá jednota ve Frýdlantu v Čechách. Zároveň se obvodním předsedou stal člen liberecké jednoty, ruský legionář Jindřich Kuthan.⁴¹ Činnosti jednotlivých obvodů však měly krátkého trvání a nejinak tomu bylo i u dalšího organizačního konstruktu, který měl zabezpečit fungování menšinových jednot díky ochranné patronaci jednot, nacházejících se geograficky blíže českému vnitrozemí.

37 Podještědské muzeum a knihovna Český Dub (dále jen PMAK Český Dub), fond Československá obec legionářská Český Dub, *První rok práce Československé obce legionářské - stati programové a informační*, Praha, Čs. O. L. 1922, s. 8.

38 PMAK Český Dub, f. Československá obec legionářská Český Dub, Zpráva jednatele župního výboru Československé obce legionářské v Mladé Boleslavi za rok 1931.

39 PMAK Český Dub, f. Československá obec legionářská Český Dub, Zpráva jednatele župního výboru Československé obce legionářské v Mladé Boleslavi za rok 1922.

40 PMAK Český Dub, f. Československá obec legionářská Český Dub, Zpráva jednatele župního výboru Československé obce legionářské v Mladé Boleslavi za rok 1923.

41 PMAK Český Dub, f. Československá obec legionářská Český Dub, Referát o valné hromadě IV. obvodního výboru Čs. Obce legionářské ze dne 16. března 1924.

V příkladu Liberce získala patronát jednota turnovská.⁴² Smysl této akce nicméně záhy upadl, neboť liberecká jednota si vydobyla pevné místo mezi dalšími českými spolky, hýřila aktivitou a mohla se chlubit druhou nejpočetnější členskou základnou v Mladoboleslavské župě.⁴³

Dostáváme-li se k samotné liberecké jednotě a její členské základně, je zde nutné se zaměřit na dva důležité aspekty, ovlivňující velikost členské základny. Prvním aspektem je myšleno územní vymezení působení jednoty. Ta nebyla omezena pouze na hranice města Liberce, ale pokračovala i do jeho okolí, které lze geograficky ukotvit na základě bývalého soudního okresu Liberec. Na toto území pak navazovaly další oblasti, opět nejlépe představované okresy soudními, v nichž byly taktéž zastoupeny jednoty Československé obce legionářské. Severní směr zastupovala jednota ve Frýdlantu v Čechách, východní směr jednota v Jablonci nad Nisou, jižní směr jednota Český Dub a o západní směr se od třicátých let dělily jednoty v Hrádku nad Nisou a Jablonném v Podještědí.⁴⁴

Centrum působnosti liberecké jednoty se rovnoměrně nacházelo v Horním Růžodole, od roku 1925 povýšeném na město a v samotném městě Liberec, které se během celého trvání první republiky skládalo z pěti čtvrtí: Staré Město, Nové Město, Jeřáb, Perštýn a Kristiánov. Na ně navazovaly blízké obce, jež byly v roce 1939 připojeny k Liberci jako jeho nové městské čtvrtě, čímž vznikl tzv. Velký Liberec. Pro jednotu se nejdůležitějšími obcemi staly: Staré Pavlovice, Nové Pavlovice, Ruprechtice, Starý Harcov, Rochlice, Vesec, Doubí, Dolní Hanychov, Horní Hanychov, Janův Důl, Františkov a Růžodol I. K tomuto výčtu je potřeba přidat i nedaleký městys Vratislavice nad Nisou.⁴⁵

Druhým aspektem je podmínka pro samotný vstup do obce legionářské. Podobně jako organizační strukturu převzala obec od Svazu i striktní podmínky ke vstupu. Členem Československé obce legionářské se mohl stát výhradně ten legionář, který se dovedl prokázat legionářským osvědčením splňujícím podmínky § 2 zákona č. 462/1919 Sb. *o propůjčování míst legionářům*.⁴⁶

42 PMAK Český Dub, f. Československá obec legionářská Český Dub, Zpráva jednatele župního výboru Československé obce legionářské v Mladé Boleslavi za rok 1923.

43 Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou (dále jen SOKA Jablonec nad Nisou), fond Československá obec legionářská - jednota Jablonec nad Nisou, Mapa Mladoboleslavské župy Československé obce legionářské 1933.

44 Tamtéž.

45 MLEZIVA, Štěpán – KUČA, Karel: *Historický lexikon městysů a měst*, Praha, Baset 2006, s. 398.

46 SOKA Jablonec nad Nisou, f. Československá obec legionářská - jednota Jablonec nad Nisou, *Stanovy místních Jednot Čsl. Obce legionářské a programové prohlášení*, Praha, Československá obec legionářská 1927, s. 3.

„Legionářem jest každý dobrovolník čsl. legionářské (revoluční-zahraniční) armády, který byl do ní zařazen na základě přihlášky učiněné příslušnému orgánu nebo zástupci čsl. Národní Rady v Paříži nebo některé z jejích odboček nejdéle do 28. října 1918, a to úplně dobrovolně, bez jakéhokoli nátlaku, nebo nařízení čsl. Národní Rady nebo jiného čsl. revolučního orgánu veřejnou mocí nadaného, a v den převratu, t. j. 28. října 1918, skutečně v ní službu podle svého služebního přidělení konal - nebo který hodnověrně prokáže, že z důvodů, na jeho moci a vůli nezávislých, nemohl v uvedený den v místě příslušného zařazujícího a přidělujícího čsl. vojenského orgánu k zařazení býti přítomen - nebo který byl z ní řádně propuštěn

Československou legionářskou (revoluční-zahraniční) armádou rozumějí se autonomní, z Čechoslováků složené vojenské formace ve svazku příslušných spojeneckých armád, které podléhaly nejvyšší politické autoritě čsl. Národní Rady v Paříži pod předsednictvím Masarykovým.

Vedle toho za legionáře jest pokládati rovněž Čechoslováky rakouského, uherského neb německého státního občanství, kteří během války dobrovolně vstoupili do některé ze spojeneckých a spřátelených pravidelných (regulárních) armád, jsoících v pravidelné válce proti středoevropské koalici (Německo, Rakousko-Uhersko, Bulharsko, Turecko) a v ní v době převratu, t. j. 28. října 1918, skutečně konali službu, nebo z ní byli řádně propuštěni, prokáží-li hodnověrně, že z důvodů na jejich vůli nezávislých nebylo jim možno vstoupiti nebo přestoupiti do čsl. revoluční- zahraniční legionářské armády.

Armády spojenecké a spřátelené jsou: americká, anglická, francouzská, italská, ruská až do 28. února 1918 a srbská. Potvrzení o tom, kdo je legionářem, vydává kancelář Československých legií při ministerstvu Národní obrany.“⁴⁷

Pro mnohé legionáře, kteří se z různých důvodů nedomohli získání legionářského osvědčení, byla tak cesta ke vstupu do této organizace uzavřena. I přesto jednoty v počtu členů od svého počátku vytrvale rostla až do roku 1929, kdy došlo poprvé k úbytku členů oproti roku minulému, avšak o rok později již byla členská základna opět na stejných číslech jako v roce 1928. Při 10. výročí vzniku jednoty bylo v organizaci zapsáno na 202 členů. Z nich byla pochopitelně nejpočetnější skupina ruských legionářů čítající 150 členů. Následovali italští legionáři v počtu 36 členů, doplnění nejmenší skupinou francouzských legionářů, jichž bylo 16.⁴⁸

⁴⁷ Viz zákon č. 462/1919 Sb. o propůjčování míst legionářům.

⁴⁸ Viz Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí, s. 40.

Ve třicátých letech se počet členů pohyboval v rozmezí od 180 do 210, a to i přes zhoršující se situaci v pohraničních oblastech a častou fluktuaci státních zaměstnanců, mezi než drtivá většina libereckých legionářů patřila.⁴⁹

Co se týká přirozeného úbytku členů, je zde nutno započítat 18 legionářů, kteří v průběhu existence liberecké jednoty zemřeli. Kromě nemocí a nešťastných událostí byly v příčinách smrti zastoupeny i 3 případy sebevraždy. První sebevraždu spáchal z neznámých důvodů ruský legionář Rudolf Vágner již v lednu roku 1922.⁵⁰ Další dvě sebevraždy se udály o několik let později. Nejprve se italský legionář a rotmistr 253. dělostřeleckého oddílu Josef Stehlík v říjnu 1925 zastřelil služební puškou a záhy nato ho po stejném způsobu následoval jeho blízký kamarád ruský legionář Josef Koucký. Dle dopisů na rozloučenou byl hlavním impulsem k tomuto kroku nesouhlas a rozladěnost s poválečným vývojem, a to především v armádních řadách.⁵¹

Právě vzpomínkou na nedávno zemřelé kamarády zahajoval vždy předseda liberecké jednoty každoroční valné hromady, zpravidla konané v 1. čtvrtletí nového roku. Schůze měla svůj obvyklý program, kdy po úvodním slovu předsedy a minutě ticha následovalo odsouhlasení zápisu z předchozí valné hromady. Posléze jednatel přednesl obšírnou zprávu o dosavadní činnosti, na kterou navázal osvětový referent. Velkou pozornost následně legionáři věnovali zprávě sociálního referenta o darované finanční pomoci a možnostech jejího dalšího čerpání. Na tento projev navázali pokladník a revizor účtů, kteří zároveň požádali o schválení svých zpráv.⁵² Z obligátní činnosti vytrhlo legionáře vystoupení následující, kdy knihovník informoval o nových přírůstcích legionářské knihovny, jejím stavu a využití. Za rok 1933 tak mohl představit knihovnu o 188 svazcích a 129 brožurách.⁵³ Jako poslední dostali slovo zástupci zájmových skupin státních zaměstnanců organizovaných při jednotě a také případní pozvaní hosté. Oficiální část valné hromady ukončila volba předsedy a výboru. Zprávu o jejím konání pak rozeslali do regionálních socialistických periodik *Ještědský obzor* a *Naše hory*.⁵⁴

49 Valná hromada jednoty ČsOL, in: *Ještědský obzor*, roč. 31, 1938, č. 6.

50 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 40.

51 Sebevraždy rotmistrů-legionářů v liberecké posádce, in: *Ještědský obzor*, roč. 17, 1926, č. 9, s. 2–3.

52 Valná hromada ČOL. jednoty pro Liberec a okolí, in: *Ještědský obzor*, roč. 17, 1926, č. 6. s. 3.

53 Z činnosti Jednoty Čs. Obce legionářské pro Liberec a okolí, in: *Ještědský obzor*, roč. 15, 1934, č. 10.

54 Jednota ČOL v Liberci konala výroční schůzi, in: *Naše hory*, roč. 15, 1933, č. 6.

Po konání valné hromady se spolkový život opět vrátil do zajetých kolejí, kdy se legionáři, podobně jako na valnou hromadu, tradičně scházeli v restauraci U Votočků v Horním Růžodole, kde našly útočiště i mnohé jiné české spolky. Zároveň zde cvičil Sokol, hrálo ochotnické divadlo a krátký čas promítalo i kino. V neposlední řadě zde sídlila redakce národně socialistického týdeníku *Naše hory*.⁵⁵ U Votočků konali legionáři každý měsíc své členské schůze.⁵⁶ Schůze výboru se do roku 1930 odehrávaly v nádražní restauraci, kterou později vystřídala spolková místnost v Národním domě.⁵⁷ O složení samotného výboru informuje výroční sborník jednoty z roku 1931, kdy se výbor skládal z předsedy, dvou místopředsedů, dále pak jednatele, pokladníka, zapisovatele, osvětového a sociálního referenta, knihovníka, předsedy hospodářského odboru, kolportera, dvou revizorů účtů, patnácti členů výboru a pěti náhradníků. Celkem 33 členů jednoty tak vykonávalo tu či onu funkci.⁵⁸ Výměny funkcionářů nebyly příliš časté, a pokud tomu tak bylo, stalo se tak většinou z důvodu přesídlení daného člena do jiné části republiky. Na postu předsedy se za 17 let existence jednoty vystřídali pouze dva legionáři. Prvním předsedou byl ruský legionář Jindřich Prokop, kterého od roku 1923 nahradil taktéž ruský legionář Josef Ropek.⁵⁹ Svou funkci opětovně obhájil i na poslední valné hromadě v lednu roku 1938.⁶⁰

Členové jednoty mohli zároveň vykonávat funkce i v tzv. zájmových skupinách státních zaměstnanců, podřízených jednotě. Zájmové skupiny vznikaly na základě profesních rozlišení, s cílem především hájit zájmy a práva legionářů v jejich zaměstnáních. Tvorba zájmových skupin byla zpočátku jednotlivými odbory odmítána jako další tříštění odborářského hnutí, což museli legionáři dementovat, neboť prohlašovali, že jde pouze o sdružování za účelem důkladného plnění legionářské legislativy. Aby toto tvrzení dokázali, vedení obce legionářské vyzývalo své členy ke vstupu jak do zájmových skupin, tak do odborů.⁶¹ Uvnitř liberecké jednoty vznikla v roce 1921 jako první *Zájmová*

55 TECHNIK, Svatopluk: Restaurace u Votočků, in: Karpaš, Roman, et al.: *Kniha o Liberci*, Dialog 1996, s. 552.

56 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 40.

57 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 31.

58 Tamtéž, s. 41.

59 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 39.

60 Valná hromada jednoty ČsOL, in: *Ještědský obzor*, roč. 31, 1938, č. 5.

61 PMAK Český Dub, f. Československá obec legionářská Český Dub, *První rok práce Československé obce legionářské – stati programové a informační*, Praha, Čs. O. L. 1922, s. 16.

skupina legionářů železničářů, v jejímž čele stál ruský legionář Josef Vichtera.⁶² O rok později založila část legionářů *Zájmovou skupinu vojenských a četnických gážistů* s předsedou opět ruským legionářem Václavem Rýdlem. Poslední skupinou byla v roce 1925 utvořená *Zájmová skupina legionářů zaměstnanců státní stráže bezpečnosti*. Jména členů jejího vedení nejsou známa.⁶³ V roce 1932 jednali liberečtí legionáři o založení *Zájmové skupiny poštovních zaměstnanců*, o jejímž končeném založení však taktéž nejsou dochovány žádné informace.⁶⁴

Z pohledu administrativní činnosti se výkonní funkcionáři jednoty zaměřovali především na organizaci a vedení všech typů již zmíněných schůzí, přípravu osvětových akcí, dále vybírání měsíčních členských poplatků a vedení účetnictví, spravování seznamu členů, vyřizování sociálních požadavků jednotlivých legionářů a v neposlední řadě rozsáhlou korespondenci. Za rok 1933 tak jednota vyřídila 311 čísel jednacích.⁶⁵ O tři roky později to bylo již 448 čísel jednacích. Příchozí korespondence se týkala rozličných záležitostí, šlo například o zprávy z župního výboru, pozvánky na akce české menšiny, valné hromady jiných spolků, žádosti o podporu při hledání práce či podporu finanční, žádosti o intervence u legionářských poslanců, oznámení o úmrtí atd. Odchozí korespondence se pak především zaměřovala na zaslání článků do spřátelených redakcí, pozvánek na schůze a akce pořádané jednotou, žádosti o povolení konání akcí od policejního ředitelství, různé zdravotní a memoranda a nakonec informování členů o stavu vyřizování jejich žádostí.⁶⁶

2. 2 Působení v sociální oblasti

Při návratu do vlasti počítali legionáři s novým a lepším začátkem další kapitoly svého života. Především šlo o finanční zabezpečení a zvýšení sociálního statusu v československé společnosti. Třebaže se některým legionářům tato očekávání splnila, u většiny z nich byla realita jiná, na Liberecku ještě umocněná českým menšinovým postavením. Jak již bylo v předchozích kapitolách zmíněno, pozdní návrat a následné rozsáhlé demobilizace způsobily další navýšení nezaměstnanosti a mnozí legionáři se ocitli v těžké sociální

62 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 34.

63 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 36.

64 Z činnosti jednoty Čs. obce legionářské v Liberci, in: *Ještědský obzor*, roč. 25, 1932, č. 8, s. 7.

65 Z činnosti Jednoty Čs. obce legionářské pro Liberec a okolí, in: *Ještědský obzor*, roč. 15, 1934, č. 10.

66 Státní okresní archiv Liberec (dále jen SOkA Liberec), f. Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí, Korespondence rok 1936.

situaci. Problém však nezůstal pouze u nezaměstnanosti. Vyvstala nutnost se postarat i o invalidní legionáře a také o rodinné příslušníky legionářů padlých v průběhu bojů. Sociální otázka se stala proto jednou z primárních problematik akcentovaných od Ministerstva národní obrany přes legionářské organizace až po jednotlivé jednoty, libereckou nevyjímaje.⁶⁷

Nejčastěji řešeným problémem bylo přirozeně zaměstnání samotných legionářů. Legionářská legislativa pomáhala bořit určité překážky k získání práce ve státních službách, nicméně i s její aplikací neměli legionáři zdaleka vyhráno. Na řadu musela přijít vhodná intervence subjektu, těšícího se ve společnosti velkému zájmu a úctě a v případě nouze schopnému demonstrovat svoji moc. Tou obcí legionářská, podporována především legionářskými, ale také socialistickými poslanci, dozajista byla a aktivně své pozice ve prospěch svých členů využívala. Nešlo pouze o různá přesměrování a doporučení žádostí o zaměstnání na ta správná místa, ale někdy také o lehce důrazně psaná doporučení k zachování daného legionáře na jeho dosavadním postu. K těmto urgencím se později připojily i žádosti o vhodná umístění potomků či jiných rodinných příslušníků členů obce legionářské.⁶⁸

Ačkoliv úřednický aparát legionářů postupy k zprostředkování zaměstnání ve dvacátých letech postupně zlepšoval, jen těžko mohl odolat vleklé celosvětové ekonomické krizi, vypuknuvší v říjnu roku 1929 ve Spojených státech. S příchodem třicátých let se i v Československu začalo hospodářství propadat, což mělo logické vyústění v podobě dramaticky se zvyšující nezaměstnanosti, která se ještě více prohloubila ve druhé fázi krize, započaté rokem 1931.⁶⁹ Dopady nezaměstnanosti a finanční podpora se tak i v liberecké jednotě stávaly hlavními body programů legionářských schůzí.⁷⁰ Ztráta zaměstnání se samozřejmě dotkla celé rodiny, v níž nejvíce dbali legionáři o své děti. Ty jednota pravidelně podporovala alespoň v době vánočních svátků. Podobně tomu tak bylo i u pozůstalých. O legionářské potomstvo se ovšem nepečovalo pouze v době nouze. Obec legionářská tradičně pořádala i ozdravné letní pobyty. V roce 1936 takovéto nabídky

67 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 32.

68 SOKA Liberec, f. Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí, Korespondence rok 1936.

69 Viz Karník: *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl II.: Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930–1935)*, s. 35.

70 Jednota Čs. O. L. vyzývá, in: *Naše hory*, roč. 13, 1931, č. 47, s. 3.

využilo na 10 rodin z liberecké jednoty.⁷¹ K této nabídce si pak menšinové jednoty měly možnost přidat i letní pobyty dětí u českých rodin ve vnitrozemí.⁷²

Pamatovat bylo potřeba i na pozůstalé po padlých nebo brzy v republice zemřelých legionářích. K pravidelným vánočním darům se přidávala i mimořádná finanční podpora při úmrtí člena jednoty či pravidelná roční subvence rodině popraveného italského legionáře Františka Turpiše.⁷³ Zároveň si jednota ve dvacátých letech vytvořila vlastní úmrtní fond, z něž mohli pozůstalí čerpat další finanční prostředky.⁷⁴

Poslední možnost, jak využít různou podporu pro legionáře, představovaly celostátní fondy k tomu určené. Šlo především o podpůrný fond legionářský při Ministerstvu národní obrany, fond rodiček a kojenců při ústředí Československé obce legionářské a v neposlední řadě o Sociální ústav legionářský.⁷⁵ K tomuto výčtu je potřeba přidat nabídku pobytu ve třech státních zaopatřovacích ústavech pro invalidy – Jenerálka v Čechách, Bystřice pod Hostýnem a Priles u Trenčianské Teplé na Slovensku. Jim předcházelo ještě několik ústavů provizorních.⁷⁶

Neméně významnou kapitolu v rozpočtu jednoty zaujímaly i příspěvky pro jiné spolky a organizace. Za rok 1936 jednota menšími částkami podpořila například Místní školní výbor v Růžodole, Ruský spolek válečných invalidů v Československu, Rodičovský výbor při státní měšťanské škole ve Vesci u Liberce, Místní péči o mládež Ruprechtice, Národní jednotu severočeskou ve Stráži nad Nisou a mnohé jiné.⁷⁷ Kromě toho stihla jednota v první polovině dvacátých let uspořádat sbírku na pomoc hladovějícímu Rusku, do níž se zapojily i ostatní české spolky, a v první fázi vybraly 751,22 Kč.⁷⁸ Ve druhé fázi se legionáři zasloužili o úspěšnou propagaci po celém Liberci a jeho okolí, za což jim byla odměnou vysoká částka 10 475,60 Kč.⁷⁹

71 SOKA Liberec, f. Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí, Korespondence rok 1936.

72 Jednota Č. O. L. Liberec, in: *Naše hory*, roč. 7, 1924, č. 7, s. 3.

73 SOKA Liberec, f. Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí, Korespondence rok 1936.

74 PMaK Český Dub, f. Československá obec legionářská Český Dub, Referát o valné hromadě IV. obvodního výboru Čs. Obce legionářské ze dne 16. března 1924.

75 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 32.

76 Viz Michl: *Legionáři a Československo*, s. 28.

77 SOKA Liberec, f. Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí, Korespondence rok 1936.

78 Pro hladovíci v Rusku, in: *Ještědský obzor*, roč. 13, 1922, č. 10, s. 3.

79 Legionářská sbírka pro hladovějící Rusko, in: *Ještědský obzor*, roč. 13, 1922, č. 26, s. 4.

Zůstaneme-li u čísel, pak zajímavou prezentací vývoje rozpočtu jednoty pro sociální záležitosti je tabulka s údaji o letech 1920–1930 ve výročním legionářském sborníku. Ta názorně představuje, jak se s navyšujícím se počtem členů a hospodářským vzrůstem rozrostl rozpočet ve dvacátých letech z částek pohybujících se mezi 1000 – 2000 Kč na částky 4000 – 5655 Kč. Právě částka 5655 Kč z roku 1928 byla nejvyšším rozpočtem jednoty za celou její existenci.⁸⁰ V dalších letech se rozpočet pohyboval kolem 3000 Kč.⁸¹ Pouze rok 1932 se stal výjimečným, tehdy členové jednoty byli nuceni navýšit stav své pokladny o 570 Kč na 4210 Kč, a to z mimořádného důvodu, kterým se stalo zaplacení pronájmu hrobů pohřbených legionářů v Ruprechticích a hrobu legionářského poslance Josefa Pšeničky na dalších deset let.⁸²

2.3 Osvětová činnost

Jestliže se poválečný vývoj nesl v duchu budování nové státnosti, bylo zapotřebí se rovněž zaměřit na festivity podporující státní ideologii. Ty tam se octly oslavy týkající se panovníka, katolické církve nebo jiných významných událostí pro rakousko-uherskou monarchii. Císaře Františka Josefa I. nahradil demokraticky zvolený prezident Tomáš Garrigue Masaryk, katolického světce Jana Nepomuckého husitský idol Jan Hus, bitvy zastupoval především Zborov a to vše uzavírala poslední a nejvýznamnější událost, oslavy vzniku republiky. Veškeré tyto festivity převzala i liberecká jednota, která je doplnila svými osvětovými a společenskými podniky, jež pomáhaly jak šířit myšlenky domácího a zahraničního odboje, tak plnit spolkovou kasu.⁸³

Zaměříme-li se na tradiční veřejné akce jednoty, pak chronologicky první místo zaujímal oblíbený legionářský ples. Ten byl do roku 1930 nazýván legionářským věnečkem a konal se v druhé polovině března v prostorách liberecké Střelnice, dokud nedošlo k definitivnímu přesunu termínu na masopustní období a změně místa na prostornější Národní dům.⁸⁴ Krátce nato se legionáři pustili do organizace oslav narozenin prezidenta Masaryka. Ty probíhaly především jako veřejné členské schůze, na nichž zaznívaly nadšené projevy pozvaných hostů nebo funkcionářů jednoty. Zvláště

80 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 41.

81 Z činnosti Jednoty Čs. obce legionářské pro Liberec a okolí, in: *Ještědský obzor*, roč. 15, 1934, č. 10.

82 Jednota ČOL v Liberci konala výroční schůzi, in: *Naše hory*, roč. 15, 1933, č. 6.

83 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 24.

84 Oblíbený legionářský ples v Liberci, in: *Naše hory*, roč. 12, 1930, č. 6, s. 5.

pak hojně navštěvované schůze se odehrávaly v letech jubilejních.⁸⁵ Při nich nezůstalo jen u schůzí. U příležitosti 80. narozenin prezidenta Masaryka se liberečtí legionáři a další české spolky zasadili o konání 4 přednášek o prezidentově životě, lampionový průvod městem i s účastí armády a následné divadelní představení.⁸⁶ Oslavy narozenin tohoto státníka neutuchaly ani po jeho odchodu z úřadu, když se hlavní pozornost legionářů přesunula směrem k novému prezidentu Dr. Edvardu Benešovi. Ani ten nepřišel zkrátka a od roku 1936 konala jednota slavnostní schůze i při příležitosti jeho narozenin.⁸⁷ Výstupem setkání pak byla zasláná zdravice na Pražský hrad.⁸⁸

Po několikaměsíční pauze nastalo další slavnostní období, a to první polovina léta. Zahajující festivitou se stalo výročí bitvy u Zborova, která znamenala první významné bojové vystoupení československých legií v Rusku. Častými se proto staly tematické přednášky, slavnostní průvody, odhalování pomníků, minuty ticha atd. Do oslav se nezapojovali pouze legionáři, nýbrž i celá pro-československá společnost.⁸⁹ Nejinak tomu bylo i v severočeském Liberci, který zažil hned několik mohutných zborovských oslav. Za nejvýznamnější z nich lze považovat oslavy 20. výročí bitvy, kdy v již rozjitřené nacionální, respektive mezinárodně politické situaci, liberečtí Češi manifestovali odhodlanost bránit svůj stát. Samotné oslavy odstartovaly již dne 24. června 1937, kdy před libereckou radnicí zahrála přítomnému obecnstvu vojenská hudba 44. pěšího pluku a po ukončení koncertu se diváci přesunuli do Národního domu, kde se při slavnostním večeru vystříдалo několik řečníků, Obec přátel legionářů představila nový prapor libereckých legionářů a celou akci zakončilo vystoupení zpěváckého spolku Ještěd.

O dva dny později zažila pláň před libereckým krematoriem početné shromáždění české menšiny z Liberecka, odhadované na 7 000 účastníků. Zde mohli přítomní spatřit monumentální kenotaf, opatřený v přední části velkým znakem českého lva. Podél kenotafu stáli uniformovaní legionáři s puškami a nad jejich hlavami vlála československá vlajka. Při tomto pietním aktu se opětovně řečnilo a tentokrát byl krom hymny zpíván i husitský chorál *Ktož jsú boží bojovníci*.

85 Zdejší jednota Čs. obce legionářské oslavila 80. narozeniny pana presidenta, in: *Naše hory*, roč. 12, 1930, č. 11, s. 5.

86 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 29–30.

87 Slavnostní schůze na počest narozenin presidenta republiky dr. Ed. Beneše, in: *Naše hory*, roč. 18, 1936, č. 21.

88 Státní okresní archiv Liberec, f. Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí, Korespondence rok 1936.

89 Viz Michl, *Legionáři a Československo*, s. 129.

Vyvrcholení oslav se odehrálo den poté, kdy v dopoledních hodinách obdrželi liberečtí legionáři na schodech libereckého městského divadla svůj nový prapor od předsedy Obce přátel legionářů Emila Weilanda, následně žerď praporu ověnčili zástupci dalších spolků svými slavnostními stuhami a poté prapor doprovodila čestná stráž legionářů do Národního domu, kde byl uložen ve spolkové místnosti. Odpoledne se pak na Masarykově náměstí shromáždilo procesí, které se vydalo na hřiště SKD.⁹⁰ Tam mohli přítomní spatřit tělocvičné ukázky tělovýchovných spolků a armády, doplněné ukázkou z výchovy mladých skautů.⁹¹

Ke zborovským oslavám se každoročně přidával i oblíbený *Dětský den*, spolupořádaný dalšími českými spolky.⁹² Poslední letní událostí byly Husovy oslavy konané v Horním Růžodole. Na nich jednota pravidelně zajišťovala řečníka, případně se členové zúčastnili shromáždění ve svých uniformách.⁹³

Soubor pravidelných akcí jednoty uzavíral svátek nejvýznamnější, čímž byl po celou dobu první republiky 28. říjen. Ten legionáři neoslavovali samostatně, nýbrž se zapojovali do jedné mohutné společné oslavy, pořádané mnoha českými spolky dohromady. Základní část oslav představoval slavnostní průvod městem a následné divadelní představení.⁹⁴ Právě v průvodu měly spolky a různé organizace největší možnost své prezentace před širokou veřejností. Zajímavé je i přesně určené pořadí jednotlivých skupin. Například v roce 1937 tvořili průvod nejprve čestná stráž se státní vlajkou společně se skupinou vysokých státních úředníků a zástupců armády, za nimi následovali představitelé různých krajů ve svých krojích, dále pak legionáři, domobrana a dobrovolci z let 1918–1919, Národní garda, Sokol, DTJ, policie, Šamánkovci, poštovní zaměstnanci, železničáři a na závěr komunisté. Spojovací článek průvodu pak obstarávali mladí skauti.⁹⁵ Jestliže se však oslav chtěla zúčastnit ve větším počtu armáda, bylo od průvodu upuštěno, veřejnost se měla zaměřit právě na vojenskou přehlídku a civilní oslavou pak zůstalo jen ono večerní představení. Takto zažil Liberec oslavy 28. října kupříkladu v roce 1926, kdy se na Novoměstském náměstí konala slavnostní vojenská přehlídka místního 44. pěšího pluku

90 Pozn. Novoměstské, od 1934 Masarykovo náměstí představuje dnešní náměstí Sokolovské. Hřiště SKD se nacházelo v oblasti dnešní železniční zastávky Rochlice.

91 Státní okresní archiv Liberec, f. Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí, Památník – Zborovské oslavy 1937 v Liberci.

92 *Dětský den*, in: *Naše hory*, roč. 13, 1931, č. 27, s. 6.

93 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 25.

94 Oslava 28. října v Liberci, in: *Ještědský obzor*, roč. 17, 1926, č. 44, s. 2.

95 Velké oslavy 28. října v Liberci, in: *Naše hory*, roč. 18, 1937, č. 42.

a 253. dělostřeleckého oddílu.⁹⁶

Podobně jako u pravidelných každoročních oslav byli liberečtí legionáři aktivními organizátory či účastníky i akcí mimořádných. Mezi ně bezesporu patřily osvětové přednášky s různým tematickým zaměřením. K významným létům, kdy počet přednášek dosahoval vysokých čísel, patřil rok 1924, během jehož trvání uspořádala jednota na 7 přednášek, zaměřených na československý odboj domácí i zahraniční.⁹⁷ Jiné téma se probíralo hned o rok později, když na pozvání legionářů navštívil Liberec Dr. Josef Kliment, předseda Svazu národního osvobození, který na veřejné přednášce představil „v té době dozajista správnou historickou pravdu“ o Janu Nepomuckém.⁹⁸ Pořádání veřejných přednášek pokračovalo i ve třicátých letech, avšak témata se již více týkala momentální nelichotivé politické situace. K těmto přednáškám lze zařadit i výstup socialistických poslanců Josefa Stivína a Jožky Davida v dubnu roku 1934 na téma „*Demokracie nebo diktatura?*“.⁹⁹

Dalšími podniky byly oblíbené *Dny legií*, župní legionářské sjezdy či případně velké sjezdy manifestační, konané zpravidla v Praze.¹⁰⁰ První manifestační sjezd, kdy Československá obec legionářská ještě nezažila odštěpení jiných názorových frakcí, se konal v roce 1924. O čtyři roky později, při příležitosti 10. výročí vzniku republiky uspořádali legionáři svůj druhý sjezd.¹⁰¹ Ten nejslavnější a zároveň poslední meziválečný sjezd se odehrával v červenci roku 1935, kdy legionáři svým počtem, téměř 40 000 účastníků, demonstrovali nejenom československé veřejnosti, že jsou stále silným pilířem demokratického státu.¹⁰²

Poslední tři mimořádné události mají jednoho společného jmenovatele, jímž není nic jiného než smrt významných představitelů odboje. První takováto událost zasáhla liberecké legionáře již v roce 1922, kdy byl v Praze zastřelen legionářský poslanec a liberecký rodák Josef Pšenička. Ten se stal obětí vraždy ne z důvodu politického, ale čistě obecného, ze žárlivosti. Jeho vrah Josef Doležal již nedokázal dále trpět manželčinu nevěru, a proto se rozhodl svého soka v lásce odstranit. Před soudem se posléze obhajoval náhlým

96 Vojenská oslava 28. října 1926, in: *Ještědský obzor*, roč. 17, 1926, č. 42, s. 2.

97 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 26.

98 Čsl. obec legionářská, in: *Naše hory*, roč. 7, 1926, č. 21, s. 3.

99 Velká veřejná schůze, in: *Ještědský obzor*, roč. 25, 1934, č. 15.

100 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 29.

101 Viz Michl, *Legionáři a Československo*, s. 125.

102 *Památník III. manifestačního sjezdu čs. legionářů*, Praha, Čs. obec legionářská 1935, s. 7.

pomatením myslí, což po lékařském potvrzení porota akceptovala a celou tuto tragédii završila pouze 48 hodinová vazba za přestupek proti zbrojnímu patentu.¹⁰³ Pohřeb v libereckém krematoriu se poté stal významnou událostí celostátního rozměru.¹⁰⁴

Druhá událost měla spíše reminiscenční prvky. V srpnu roku 1928 liberecká jednota, ve spolupráci s Dělnickou tělovýchovnou jednotou v Chrastavě, uspořádaly vzpomínkovou slavnost na počest italského legionáře Františka Turpiše, který během války padl do rakousko-uherského zajetí a jako dezertér neunikl popravě. Vzhledem k tomu, že si republika ráda připomínala tyto „mučedníky“, byla při vzpomínkové akci slavnostně odhalena i pamětní deska Františka Turpiše, připevněná na budově české školy v Chrastavě. Desku vytvořil turnovský akademický malíř Josef Durych.¹⁰⁵

Poslední událost se stala ze všech tou nejtragičtější, nešlo o nic jiného než úmrtí hlavního představitele československého odboje, prvního československého prezidenta a miláčka legionářů Tomáše Garrigua Masaryka, který dne 14. září 1937 zemřel na lánském zámku ve věku 87 let. Liberečtí legionáři pak k uctění jeho památky uspořádali ve spolupráci s Osvětovým výborem v Horním Růžodole a Rochlici a Národní jednotou severočeskou v Horním Růžodole tryznu v kině Lípa.¹⁰⁶

2. 4 Jednota a ostatní spolky

Z předchozích kapitol představujících sociální a osvětovou činnost liberecké jednoty je patrné, že legionáři nejednali, ba ani nemohli jednat pouze sami za sebe. Čilý spolkový život, vzniknuvší již v průběhu 19. století, pokračoval i po první světové válce, což platilo i pro severočeský Liberec. Zde však vzhledem k menšinovému postavení Čechů nebylo českým spolkům zpočátku přáno. Proto si všichni funkcionáři uvědomovali, že jedině mezispolkovou kooperací mohou něčeho dosáhnout, a to ať již šlo o organizace tělocvičné, divadelní, osvětové, kulturní nebo jakékoliv jiné. Právě do tohoto společenství vstoupili na počátku dvacátých let i liberečtí legionáři, kteří si v nadcházejících letech vydobyli mezi spolky respekt a oblibu.¹⁰⁷

Pokud legionáři sami či ve spolupráci s jinými organizacemi nepořádali vlastní podnik,

103 Vrah posl. Pšeničky, in: *Ještědský obzor*, roč. 13, 1922, č. 41, s. 6.

104 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 21.

105 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 13.

106 Tryznu k uctění zemřelého prezidenta Osvoboditele T. G. Masaryka, in: *Naše hory*, roč. 18, 1937, č. 37.

107 Viz *Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí*, s. 43.

stávali se častými návštěvníky akcí spřátelených spolků. Kupříkladu v roce 1936 obdrželi liberečtí legionáři přizváni k různým událostem od TJ Sokol Liberec, TJ Sokol pro Proseč pod Ještědem, Obce přátel legionářů, Spolku podpůrné jednoty čsl. vojenských vysloužilců MUDr. Václava Šamánka pro Liberec a okolí, Svazu rotmistrů, Nezávislé jednoty čs. legionářů, Městského osvětového výboru v Liberci, Svazu čsl. domobrany z Itálie, České besedy, Svazu civilní stráže bezpečnosti, Národní jednoty severočeské a v neposlední řadě od ostatních jednot obce legionářské, které v tomto roce zastupovaly jednoty z Českého Dubu, Jablonce nad Nisou, Frýdlantu v Čechách, Kroměříže a Hranic.¹⁰⁸

Do členských základů mnohých již zmíněných, ale i jiných českých spolků patřili taktéž i liberečtí legionáři. Například do nejstaršího libereckého českého spolku, České besedy, vstoupili i legionáři Vít Frič, Antonín Martinovský či Roman Beneš.¹⁰⁹ S tímto spolkem jednota udržovala dlouhodobě vřelé vztahy a ráda pro své podniky využívala jeho Národní dům postavený v roce 1904.¹¹⁰ Dalšími jednotě blízkými byli bezesporu sokolové. Při 50. výročí vzniku TJ Sokol Liberec zastupovali legionáře mezi členy Sokola Karel Ešner, Vít Frič, Vladislav Fridrich, Karel Havlíček, Václav Mašek, Jindřich Prokop a František Šmidrkal.¹¹¹ Podobně dobré vztahy udržovali i se Sokolem Horní Růžodol, jehož cvičenci se aktivně zapojili do Zborovských oslav v roce 1937.¹¹² K těmto spolkům je nutno připojit i Klub československých turistů, který jednota jak finančně podporovala při renovaci turistické chaty Na Pláních nebo vybavování liberecké noclehárny, tak zde měla i své zástupce v osobách Josefa Bubáka, Josefa Cée a Jana Fuxy.¹¹³ Z jiné oblasti je pak třeba zmínit Okresní osvětový výbor, ve kterém zastupoval legionáře Josef Bubák.¹¹⁴

Neméně důležitými se pro jednotu v průběhu třicátých let staly její pobočné spolky Obec přátel legionářů a Sdružení legionářského dorostu, kdy tak obec legionářská vyřešila dlouhodobý problém s organizováním podporovatelů československých legionářů z řad široké veřejnosti. Sdružení legionářského dorostu vzniklo v Liberci již v roce 1933.¹¹⁵ O tři roky později pak následovala Obec přátel legionářů, která se brzy stala legionářům

108 SOKA Liberec, f. Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí, Korespondence rok 1936.

109 SOKA Liberec, f. Spolek Česká beseda Liberec, inv. č. 14, kn. 14, Kniha protokolů (1925–1933).

110 Viz Chocholoušková, s. 20.

111 SOKA Liberec, f. Sokol Liberec, Památník k 50. výročí vzniku Tělocvičné jednoty Sokol v Liberci.

112 SOKA Liberec, f. Sokol Horní Růžodol, Památník k Zborovským oslavám v Liberci 1937.

113 SOKA Liberec, f. Klub československých turistů, inv. č. 1, kart. 1, Soupis protokolů.

114 Viz Chocholoušková, s. 46.

115 SOKA Liberec, Spolkový katastr politického obvodu Liberec.

spolkem nejbližším, což bylo dáno i tím, že ve spolku mohli působit i sami legionáři. Za rok své existence se pak mohla Obec přátel legionářů vykázat členskou základnou o 200 členech.¹¹⁶ Funkci předsedy vykonával od samotného počátku národně socialistický činovník Emil Weiland.¹¹⁷ Jednou z nejvýznamnějších akcí, které Obec přátel legionářů pro libereckou jednotu vykonala, byla výroba legionářského praporu.¹¹⁸

V různých organizacích nezastupovali jednotu pouze někteří členové. V případě Péče o pracující dorost, Spolku Komenského, Okresního osvětového sboru, Okresní péče, Masarykovy ligy proti tuberkulóze a Masarykovy letecké ligy vystupovala jako člen sama jednota jakožto právní osoba.¹¹⁹

Z těch spolků, jež sdružovaly bývalé vojáky bojující za československý stát a aktivně působily v meziválečném Liberci, je potřeba zmínit alespoň odbočku Svazu státních zaměstnanců bývalých poddůstojníků z povolání a legionářů, místní skupinu Družiny československých válečných poškozců, místní odbočku Svazu příslušníků bývalých československých domovských praporů z Itálie pro Liberec a okolí, Nezávislou jednotu československých legionářů – odbočku Liberec a Sdružení československých dobrovolců z Podještědí 1918–1919 pro Liberec a okolí¹²⁰ Záznamy o případné averzi mezi těmito spolky a legionářskou jednotou nejsou známy. Naopak i celostátně největší konkurent na legionářském poli, Nezávislá jednota československých legionářů, udržovala s jednotou korektní vztahy.¹²¹

116 Valná hromada Čs. O. L. pro Liberec a okolí, in: *Naše hory*, roč. 18, 1937, č. 7.

117 Do řad legionářů, in: *Naše hory*, roč. 17, 1936, č. 21.

118 *Pravdu měli*, Mladá Boleslav, Mladoboleslavská župa Československé obce legionářské 1947.

119 Z činnosti jednoty Čsl. obce legionářské v Liberci, in: *Naše hory*, roč. 17, 1936, č. 8, s. 6.

120 SOKA Liberec, Spolkový katastr politického obvodu Liberec.

121 SOKA Liberec, f. Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí, Korespondence rok 1936.

3. Členové Jednoty pro Liberec a okolí

3.1 Původ členů Jednoty

K otázce původu legionářů, kteří se během první republiky přihlásili do liberecké jednoty lze přistupovat ze dvou stran. Tou první je geografické hledisko, respektive z jakých geografických oblastí legionáři přicházeli na sever Čech. Druhou je pak hledisko sociální, v němž se jedná o sociální skupiny, z nichž pocházeli.

Hlavní geografickou oblastí, odkud liberečtí legionáři pocházeli, je pochopitelně oblast severních Čech, kterou zde zastupují nynější kraje Liberecký a Ústecký, z nichž bylo 56 legionářů. Druhou významnou oblastí jsou východní Čechy, tedy kraj Královéhradecký a Pardubický s 48 legionáři. Poslední významný celek jsou střední Čechy, jež reprezentuje jak kraj Středočeský, tak Hlavní město Praha. Ze středních Čech tedy pocházelo 41 legionářů.

V celkovém součtu těchto tří nejvýznamnějších a také Liberci nejbližších oblastí Čech činí počet legionářů odtud pocházejících 71% ze 221 zjištěných členů. S navyšující se vzdáleností se počet výskytu rodných míst zmenšuje. Nejméně početnými oblastmi jsou v sestupném pořadí Morava, jižní Čechy a Slezsko. U 17 legionářů nebyly nalezeny informace k jejich původu a 2 legionáři pocházeli z cizích území.

Co se týká velikosti sídel, v nichž se legionáři narodili, je patrné, že šlo především o malé obce, následované městysi, což odpovídá migrační vlně započaté již v 19. století, kdy docházelo k přesunům pracovní síly do měst a jejich předměstí, nabízejících velký počet pracovních míst v dynamickém průmyslovém odvětví.¹²²

Pro sociální hledisko, respektive zjištění výchozí sociální skupiny bylo pomocí matričních záznamů zjištěno 127 případů otců budoucích legionářů, jejichž záznamy obsahovaly informace o jejich povolání, jež je možné rozdělit na tři základní sektory: zemědělský sektor, průmyslový sektor a sektor služeb a dalších nevýrobních živností.¹²³ S ohledem na statistickou odchylku lze konstatovat, že první a druhý sektor byl u rodin legionářů prakticky na stejné úrovni, kdy první zaujímal 47% a druhý 45%. Třetí sektor zaplnil zbývajících 8%. Porovnání s procentuálním povoláním celkové populace českých

¹²² SRB, Vladimír: *1000 let obyvatelstva v Českých zemích*, Praha, Karolinum 2004, s. 59.

¹²³ Pozn. Pod sektor zemědělství byla zařazena oblast potravinářství, k sektoru průmysl byli přiřazeni řemeslníci a pod sektor služeb a nevýrobních odvětví zástupci dopravy, obchodu a státní zaměstnanci.

zemí v letech 1869 a 1910 obsahuje tabulka č. 1.¹²⁴

	1869	LEGIE (1874–1899)	1910
1. sektor	61%	47%	46%
2. sektor	33%	45%	41%
3. sektor	5%	8%	12%

(Tabulka č. 1)

V rámci sociální stratifikace dle vykonávaného povolání pocházeli legionáři v drtivé většině z nižší třídy, obsahující pracovníky v zemědělství a průmyslové dělníky. Nižší střední třída s řemeslníky, drobnými živnostníky a státními zaměstnanci tvořila maximálně třetinu případů. Vyšší střední třída a vyšší třída v tomto statistickém celku zcela absentují. Nevyskytl se žádný případ z oblasti právnických, lékařských, úřednických, bezpečnostních, vojenských ani jiných jim podobných oblastí. Stejný výsledek je v oblasti velkopodnikatelské.

3. 2 Povolání členů Jednoty

Jestliže kapitola týkající se hlediska sociálního původu libereckých legionářů ukazuje, že téměř polovina legionářů pocházela z rodin, jejichž členové pracovali v zemědělství, pak po vzniku Československa došlo u jejich potomků, bojujících v řadách československých legií, k naprostému obratu. Ten byl způsoben hned několika různými faktory.

Prvním faktorem je dozajista geografická poloha Liberce a jeho okolí, ležícího v kotlině mezi Jizerskými a Lužickými horami. Podhorská oblast s chladným klimatem není vhodná pro pěstování většiny zemědělských plodin. V tomto případě by bylo výhodnější pastevectví, avšak i pro tuto možnost je třeba zemědělské půdy, které je v Liberci a jeho okolí nedostatek, a ta půda, jež mohla být využitelná, patřila především do německých rukou. Z pochopitelných důvodů nemělo německy mluvící obyvatelstvo jakýkoliv zájem na tom, aby zaměstnávalo legionáře nebo jim půdu pronajímalo. To samé platí i pro variantu prodeje půdy, k níž se váže další problém, kterým je nemožnost vytvoření dostatečně velkého kapitálu vzhledem k nízkým příjmům u většiny legionářů. Přesto se mnozí liberečtí legionáři myšlenky zisku zemědělské půdy nevzdávali.

124 HORSKÁ, Pavla, Obyvatelstvo českých zemí podle povolání, in: *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha, Mladá fronta 1996, s. 250.

Významnou příležitostí k naplnění jejich cílů se stala pozemková reforma na počátku dvacátých let, kdy došlo k zestátnění velké části bývalého clam-gallasovského panství. Mezi zestátněné statky patřil i hospodářský dvůr Machnín s rozlohou 101,2 ha orné půdy a lesů, jenž se zdál být legionářům ideálním místem pro jejich začátek na severu Čech. Z tohoto důvodu v roce 1924 vzniklo *Hospodářské, pachtovní, stavební a úsporné družstvo československých legionářů*. Přestože mělo družstvo velmi dobré předpoklady dvůr v Machníně získat a mělo podporu dalších českých spolků a organizací, nakonec tomu tak nebylo, neboť město Liberec v poslední chvíli o pozemky požádalo s odůvodněním, že se zde nacházejí vodní prameny, jež jsou pro město nepostradatelné. Argument legionářů, že oblast pramenů zabírá pouze 5 ha, které lze z majetku dvora vyjmout, nebyl vyslyšen a město obdrželo celý dvůr.¹²⁵ Rozhodnutí Státního pozemkového úřadu pochopitelně vyvolalo mezi legionáři i celou českou menšinou negativní ohlas, kdy na popud jednoty a Národní jednoty Severočeské byla dne 5. července 1925 konána v Národním domě veřejná protestní schůze, na níž se zástupce legionářů, ruský legionář Józsa Řepka ostře obul jak do samotného pozemkového úřadu, tak do libereckého zastupitele a českého sociálního demokrata Josefa Čapka, který z neznámých důvodů intervenoval ve prospěch města, ač věděl, že oblast s prameny lze vyjmout.¹²⁶ Protestní shromáždění, memoranda ani podpora některých českých poslanců nezvrátila dosavadní rozhodnutí a legionáři tak definitivně přišli o možnost zemědělské obživy. Nakonec tato nešťastná epizoda vedla k roztržce uvnitř české menšiny, kdy sociální demokraté chápali útok na jejich zástupce Josefa Čapka jako útok na samotnou stranu.¹²⁷

Druhým důvodem absence zemědělských povolání u libereckých legionářů je charakter samotného města, jež v dlouhém 19. století zažilo nevídaný rozkvět díky průmyslové revoluci a nabízelo pracovní uplatnění především v této oblasti. Přesto ani to nebylo tolik využito, což způsobil faktor třetí, jenž je společný pro zemědělství, průmysl i služby.

Tímto faktorem se nemyslí nic jiného než legionářská legislativa, vznikající v prvních letech existence československého státu, kdy se nejenom navrátilí legionáři ocitali v těžkých sociálních situacích. Především jde o již zmíněný *zákon č. 462/1919 Sb. o úlevách při přijímání legionářů*, který stanovuje jak přímé vymezení volných pracovních pozic uvnitř státní správy a státních společností, tak dávání přednosti legionářům u postů kancelářských manipulátů úřadů, soudů a závodů. K nim připadají i pozice ve státní

125 Tamtéž, s. 37–38.

126 Menšiny protestují, in: *Naše hory*, roč. 7, 1925, č. 28, s. 1–2.

127 Proti osobnímu teroru?, in *Naše hory*, roč. 7, 1925, č. 29, s. 3.

civilní stráž bezpečnosti a stráž finanční.¹²⁸ K tomuto zákonu lze přidat i *zákon č. 282/1919 Sb. o úlevách při přijímání legionářů do státních úřadů*. Jeho cílem bylo zmocnění vlády k udělování výjimek legionářům, kteří odborně vyhovují pro získání dané pozice, avšak nevyhovují v jiných požadavcích, jimiž je například věk, stav či výška těla.¹²⁹

Československý stát se tak nejenom dovedl dlouhodobě postarat o legionáře, díky nimž mimo jiné vznikl, ale také mohl systematicky využít legionářský potenciál i v letech následujících. Československá obec legionářská se plně ztotožňovala s demokratickým zřízením první republiky a po celou dobu jejího trvání stabilně podporovala politiku Hradu. Díky tomu stát získal v legionářích nejloajálnější možné státní zaměstnance, kteří pracovali především ve dvou strategických oblastech, bezpečnostní a komunikační. V severočeském pohraničí byla legionářská legislativa důležitá zvláště z toho důvodu, že legionáři měli v nepřátelském německém prostředí obtíže sehnat jakoukoliv práci a zároveň stát zde potřeboval zaměstnance národnostně spolehlivé, což se výrazně projevilo i na drtivém procentu legionářů ve státních službách. Ve třicátých letech zaměstnával stát na 93% všech členů jednoty.

Z celkového počtu 221 zjištěných členů jednoty byly nalezeny informace o jejich zaměstnání ve 213 případech, přičemž 198 z nich spadalo do státních služeb. Nejpočetnější skupinu tvořili legionáři zaměstnaní u státních drah. Dále pak příslušníci státní policie, vojáci, četníci a cestmistři, k nimž se připojují skupinky zaměstnanců pošt, škol a úřadů.¹³⁰ Tuto dominantní skupinu doplňovala v řádu jednotek povolání dělnická, řemeslnická, živnostenská a služby.

V českém vnitrozemí byla situace pochopitelně odlišná. Kupříkladu Jednota Bělá pod Bezdězem a okolí, která spadala taktéž do mladoboleslavské župy, měla ke konci třicátých let pouze 33% svých členů ve státních službách.¹³¹

3.3 Členové Jednoty z pohledu bydliště

Při pohledu na informace z předešlé kapitoly je logické, že významná část legionářů bydlela v nejbližším okolí svého zaměstnání. Příslušníci československé armády se dělili na dvě skupiny dle toho, zdali bydleli u pěchotních dolních kasáren, v oblasti *Kasernen*

128 Viz zákon č. 462/1919 Sb. o propůjčování míst legionářům.

129 Viz zákon č. 282/1919 Sb. o úlevách při přijímání legionářů do státních úřadů.

130 Pozn. Stojí za povšimnutí, že především čeští železničáři, policisté a poštovní zaměstnanci tvořili během 2. světové války významné skupiny domácího odboje.

131 NAVRÁTIL, František: Legionáři okresu bělského, in: *Od Ještěda k Troskám*, roč. 7, 1929, č. 5, s. 118.

Platz, či dělostřeleckých horních kasáren, v oblasti *Albrecht Dürer Platz*.¹³² Pro příslušníky státní policie byl středobodem dům č. p. 8 v *Laufergasse*, kde se nacházelo policejní ředitelství.¹³³ Posledním místem, kde docházelo k fluktuaci adres legionářů, bylo samotné hlavní vlakové nádraží a jeho přílehlá oblast, která zasahovala i do okolních obcí: Františkova, Horního Růžodolu a Rochlice.

Zaměříme-li se na samotné město Liberec a jeho tehdejších pět čtvrtí, pak nejčastější místa pobytu byla zaznamenána v tomto pořadí: Staré Město, Jeřáb a Perštýn. S o něco menším počtem pobytů je na čtvrté pozici Nové Město a poslední místo zastupuje s naprostým minimem Kristiánov.

Z okolních obcí jsou nejčastějšími zástupci Horní Růžodol, Rochlice a Růžodol I, což vytváří pořadí korespondující s výsledky sčítání obyvatelstva v roce 1921 i 1930, kdy v těchto obcích bydlely nejpočetnější české menšiny.¹³⁴

132 NOVÁK, Vladimír: *Armáda v Liberci a Libereckém kraji*, Liberec, Knihy 555 2008, s. 7.

133 KARPAŠ, Roman: Přílohy, in: KARPAŠ, Roman, et. al.: *Knihy o Liberci*, Liberec, Dialog 1996, s. 333.

134 Viz Karpaš, s. 648.

4. Poslední léta první republiky

4.1 Působení Jednoty pro Liberec a okolí v 2. polovině 30. let

Pro udržení a správný vývoj československé státnosti bylo dříve či později potřeba dojít k česko-německému porozumění a na jeho základech dále stavět. První významný krok k tomuto cíli se podařilo naplnit již v roce 1926, kdy do vládní tzv. panské koalice vstoupily i německé strany, díky čemuž se německý aktivismus dostal na vyšší úroveň. Vlna aktivismu neminula ani samotný Liberec, kde v roce 1929 po prohraných obecních volbách odešel dosavadní starosta MUDr. Franz Bayer ze své funkce a na jeho místo nastoupil Carl Kostka, významný představitel Německé demokratické svobodomyšlné strany (*Deutsche demokratische Freiheitspartei* – DDFP), který se své funkci vydržel až do roku 1938, kdy v dubnu již nedokázal nadále vzdorovat nátlaku henleinovců a odešel na zdravotní dovolenou.¹³⁵

Ještě předtím však v čele Liberce musel čelit jak krizi hospodářské, tak politické. S příchodem hospodářské krize do Československa na počátku třicátých let, začaly pro celé hospodářství těžké časy, v pohraničí pak umocněné předimenzovaným průmyslem, který se nacházel především v rukou německých podnikatelů, zaměstnávajících většinu německého obyvatelstva. Jednalo se o výrobu textilu, skla, bižuterie, hudebnin, hraček a dalších, zvláště spotřebních výrobků. Celý výrobní systém byl orientován primárně na export, kterému zasadila krize ránu skrze nižší koupěschopnost dosavadních odběratelů a posléze i ochranná opatření ostatních států, mezi nimiž vynikalo zvyšování dovozních cel.¹³⁶ Takovýto stav si žádal nutnost racionalizace výroby a taktéž i definitivní uzavření hůře vedených podniků. Jen v letech 1930–1934 bylo v libereckém, frýdlantském a jabloneckém okrese uzavřeno na 62 továren, což znamenalo další navýšení již tak vysokého počtu nezaměstnaných. Samotná nezaměstnanost dosáhla na Liberecku vrcholu v roce 1933, avšak i poté, až do konce první republiky, nedokázala klesnout ani o polovinu.¹³⁷ Nepříznivý vývoj pro německy mluvící obyvatelstvo se vyskytoval i v oblasti terciární, kdy do počátku třicátých let se počet Němců zaměstnaných

135 Viz Brunclík, s. 283.

136 KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl III.: O přežití a o život (1936–1938)*, Praha, Libri 2003, s. 64.

137 Viz Brunclík, s. 341.

ve státních službách snížil na polovinu.¹³⁸

Veškeré výše zmíněné události se staly pro německý nacionalismus vítanou „vodou na mlýn“. Spouštěčem jejich veřejných protistátních aktivit se však stal mimočeskoslovenský aktér. Nešlo o nikoho jiného než Adolfa Hitlera, vůdce nacistické NSDAP v Německu, který se v lednu roku 1933 stal německým kancléřem a definitivně tak ovládl celou zemi. Právě vláda pevné ruky způsobující rychlé hospodářské změny k lepšímu, byť postavené na dlouhodobě neudržitelném základu, a jeho velkoněmecká politika se staly inspirací i pro německé nacionalistické strany DNP a DNSAP působící v Československu. Ty si svým veřejným protistátním vystupováním brzy vysloužily zákonné ukončení jejich činnosti, což se stalo dne 11. listopadu 1933.¹³⁹ Po tomto zásahu došlo i k odvolání jejich dosavadních zástupců ze samosprávných orgánů. Pro Liberec to znamenalo posílení aktivistického bloku německých stran, které si v městském zastupitelstvu mezi sebe rozdělily dalších 14 mandátů a takovéto složení vydrželo až do léta roku 1938.¹⁴⁰

Reakce německých nacionalů na sebe nenechala dlouho čekat. Ještě před oficiálním rozpuštěním výše zmíněných stran založili dne 2. října 1933 Sudetoněmeckou vlasteneckou frontu (*Sudetendeutsche Heimatsfront* – SHF), do jejíhož čela se postavil bývalý učitel Konrád Henlein.¹⁴¹ Ten se na základě představy o národním společenství tzv. Volksgemeinschaft ujal práce na sjednocení českých Němců, jež by v definitivní podobě mělo zapadnout do myšlenky velkoněmeckví. Třebaže se v celém Československu vyskytovaly větší či menší oblasti osídlené německy mluvícím obyvatelstvem, nikdy nešlo o Němce stejného původu. Henleinovo sudetoněmeckví tak bylo postaveno na politické entitě. Šlo o umělý konstrukt, který měl v každém ohledu vyvolat zdání německé jednoty.¹⁴²

Díky líbivým heslům, fyzickému i psychickému zastrašování oponentů, podpoře některých německých podnikatelů a zvláště pak finančním subvencím z Německa se během dvou let podařilo Henleinovi vytvořit velmi početnou organizaci s rozsáhlým stranickým aparátem. Pro možnost jít do volebního klání se dosavadní SHF přeměnila na

138 Viz Kárník, *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl III.: O přežití a o život (1936–1938)*, s. 69.

139 Viz Rychlík – Penčev, s. 432.

140 Viz Brunclík, s. 345.

141 Viz Rychlík – Penčev, s. 432.

142 Viz Kárník: *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl II.: Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930–1935)*, s. 538.

Sudetoněmeckou stranu (*Sudetendeutsche Partei* – SdP) a v parlamentních volbách roku 1935 slavila mezi německými voliči drtivé vítězství.¹⁴³ I v celostátním měřítku veliký volební úspěch SdP vyvolal pozdvižení, jak u českých státníků, tak u německých aktivistů.¹⁴⁴ Právě němečtí aktivisté začali konečně i mezi sebou spolupracovat a v roce 1937 založili Ústřednu německých aktivistických stran, s cílem vyjednávat s českými stranami o narovnání česko-německých vztahů tak, aby právě vzniklá vlna novoaktivismu zabránila dalšímu přílivu podporovatelů SdP, respektive Henleinovu stranu co nejvíce oslabil, zvláště pak před komunálními volbami.¹⁴⁵ Výrazným bodem česko-německého vyrovnání se stalo zvýšení podílu německých zaměstnanců ve státních službách, což by na jednu stranu pomohlo s nezaměstnaností a na druhou by pak německy mluvící obyvatelstvo mohlo více jednat se svými zástupci. Zvláště pak by bylo patrné poměrné národnostní zastoupení. Takovouto iniciativu demokratičtí Němci uvítali, nicméně její aplikace vázla. Za rok 1937 přibrala státní správa pouze kolem 1500 německých úředníků a to bylo málo. Čeho bylo však ještě méně, byl změnám poskytnutý čas.¹⁴⁶

V takto nastolené situaci se ocitli i liberečtí legionáři, kteří měli k dispozici mnoho příležitostí, jak se informovat o regionálním, respektive celostátním dění a vhodně na ně reagovat. Jejich úloha však ve výše zmíněném zápase o demokracii u německy mluvícího obyvatelstva byla minimální. Naopak úloha povzbudit obyvatelstvo české se postupem času zvyšovala a právě na tomto poli legionáři zvýšili svoji aktivitu k obraně demokracie a následně celého Československa. Kromě dospělé populace se zaměřili i na českou mládež. Pro její vývoj na Liberecku byl významný rok 1935, kdy ve dnech 27. a 28. října proběhlo slavnostní otevření nové budovy české obecné a měšťanské školy v Liberci.¹⁴⁷ Při této příležitosti darovala jednota do rukou ředitele školy, ruského legionáře Víta Friče, broušenou skleněnou urnu, obsahující prsti z legionářských bojišť.¹⁴⁸ O rok později se pak zasloužila o vybudování pomníku T. G. Masarykovi v zahradě této školy, jež nesla jeho jméno.¹⁴⁹ Masarykovo jméno, právě na popud libereckých legionářů, dostalo v roce 1934

143 Viz Brunclík, s. 346.

144 Pozn. Zde šlo především o německé socialisty, agrárníky a křesťanské sociály.

145 Viz Kárník, *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl III.: O přežití a o život (1936–1938)*, Praha, Libri 2003, s. 82.

146 Viz Kárník, *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl III.: O přežití a o život (1936–1938)*, Praha, Libri 2003, s. 84.

147 Viz Brunclík, s. 332.

148 Jednota československé obce legionářské pro Liberec a okolí, in: *Naše hory*, roč. 17, 1935, č. 43.

149 SOKA Liberec, f. Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí, Korespondence rok 1936.

i dosavadní Novoměstské náměstí, na kterém se každoročně konala pravidelná shromáždění české menšiny.¹⁵⁰

Legionáři nezůstali pouze u pojmenování a stavění pomníků milovaného prezidenta. Aktivně se zapojili i do propagace jeho myšlenek a tím i osvětové činnosti směřující k obraně demokracie. Kupříkladu u příležitosti volby prezidenta v roce 1934 uspořádali společně s dalšími českými spolky dne 24. května velké shromáždění nazvané „*Manifestace pro Masaryka, republiku a demokracii*“.¹⁵¹ O dva měsíce později pak zorganizovali „*Manifestaci pro republiku, demokracii a mír*“ u příležitosti 20. výročí vypuknutí první světové války.¹⁵²

Velké akce, demonstrující kladný vztah k republice, organizovali či alespoň navštěvovali legionáři i v letech následujících. Jedny z nejvýznamnějších se staly oslavy 50. výročí vzniku Sokola Liberec v roce 1936, na které byli všichni liberečtí legionáři pozváni a požádáni o účast ve slavnostních uniformách.¹⁵³ Přestože slavnosti zasáhla nepřízeň počasí, zúčastnilo se slavnostního průvodu a následného cvičení na sletišti na 12 000 diváků.¹⁵⁴

Další velkolepou událostí, tentokrát celostátního významu, byla oficiální návštěva Liberce prezidentem Dr. Edvardem Benešem téhož roku. Návštěvou se snažil jak povzbudit německý aktivismus, v Liberci reprezentovaným především v osobě starosty Carla Kostky, tak vyjádřit podporu české menšině. Prezident Beneš se ve svém německy proneseném projevu zaměřil na téma česko-německých vztahů, kdy se pochopitelně vyjádřil pro veškeré aktivity, které by dopomohly ke zlepšení a udržení těchto vztahů na dobré úrovni, přičemž neopomenul zdůraznit, že otázky národnostní jsou věcí vnitropolitickou. Kromě toho byl prezidentem liberecké Obchodní a živnostenské komory Theodorem Liebiegem informován a sám se ve svém projevu zmínil i o dopadech hospodářské krize.¹⁵⁵ Na takto významné akci nesměli chybět ani liberečtí legionáři, kteří se společně s Obcí přátel legionářů zúčastnili slavnostního přivítání prezidenta při jeho

150 Masarykovo náměstí v Liberci, in: *Ještědský obzor*, roč. 25, 1934, č. 10.

151 Manifestace pro Masaryka, republiku a demokracii, in: *Ještědský obzor*, roč. 25, 1934, č. 21.

152 Liberecko vzpomnělo 20. výročí vzniku světové války, in: *Ještědský obzor*, roč. 30, 1934, č. 21.

153 SOKA Liberec, f. Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí, Korespondence rok 1936.

154 Liberecký Sokol oslavil 50 let svého trvání, in: *Naše hory*, roč. 18, 1936, č. 23.

155 Veliký den, in: *Naše hory*, roč. 18, 1936, č. 35.

příjezdu do Liberce.¹⁵⁶ Poslední velikou událostí, v níž se jednota angažovala, byly již dříve zmíněné Zborovské oslavy v roce 1937.

Kromě osvětové činnosti, se legionáři zaměřili i na další oblasti, ve kterých mohli pomoci k zlepšení daného stavu. V oblasti hospodářské to bylo poskytnutí veškerých úspor jednoty na státní tzv. Půjčku práce, kdy odevzdali 7 600 Kč.¹⁵⁷ Celkem pak Československá obec legionářská a Svaz národního osvobození společně upsali na půjčku 721 800 Kč.¹⁵⁸ Vzhledem k sociálnímu postavení legionářů za hospodářské krize nebyla vybraná částka dozajista malá. Legionáři se však pustili i do oblasti bezpečnostní, což vzhledem k jejich věku bylo o to více působivé. Od poloviny třicátých let tak řada z nich navštěvovala instrukční kurzy pro poddůstojníky v záloze, v rámci nichž si měli připomenout a zdokonalit své vojensko-taktické znalosti a seznámit se s moderním vedením boje.¹⁵⁹ Rozsáhlé zbrojení na všech stranách a zhoršující se mezinárodní i vnitropolitická situace dávaly tušit, že nově nabyté znalosti nemusí být brzy na škodu. Uvědomovala si to ovšem i celá demokratická společnost, která se taktéž začala mobilizovat.¹⁶⁰

4. 2 Osudný rok 1938 a zánik Jednoty

Počátek roku 1938 znamenal pokračování protičeskoslovenských tendencí reprezentovaných především SdP a dále zvyšující se mezinárodní napětí. To výrazně vzrostlo po projevu Adolfa Hitlera ze dne 20. února, ve kterém vyhlásil ochranu práv Němců v Rakousku a Československu, čímž se dopustil bezprecedentního útoku na suverenitu těchto zemí. O několik dní později, dne 12. března, došlo k německému anšlusu Rakouska, které se tak během jediného dne stalo součástí nacistického Německa.¹⁶¹ Náhlost a rychlost tohoto záboru otřásla všemi československými demokraty. Pro německý novoaktivismus znamenal anšlus definitivní úder pod pás a pro mnohé kapitulaci před SdP, nárokuje si pozici hegemonu v zastupování tzv. sudetských Němců. V brzké době proto k SdP připadli dosavadní političtí odpůrci tj. němečtí agráři, živnostníci a křesťanští

156 SOKA Liberec, f. Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí, Korespondence rok 1936.

157 Zdejší jednota ČOL a Půjčka práce, in: *Naše hory*, roč. 15, 1933, č. 14.

158 Legionáři upsali milion na Půjčku práce, in: *Naše hory*, roč. 15, 1933, č. 22.

159 Instrukční kurzy pro poddůstojníky v záloze, in: *Naše hory*, roč. 19, 1937, č. 36.

160 Příští válka a Československo, in: *Naše hory*, roč. 18, 1936, č. 49.

161 Viz Kárník, *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl III.: O přežití a o život (1936–1938)*, Praha, Libri 2003, s. 502–503.

sociálové. Pouze němečtí sociální demokraté toto neakceptovali a do svého čela zvolili antifašistu Wenzela Jaksche.¹⁶²

Celostátní vývoj se odrazil i v liberecké politice, kdy dosavadní německá novoaktivistická většina podporovaná českými stranami utrpěla ještě před komunálními volbami porážku a rázem tak došlo k vyrovnání sil, neboť v městské radě proti sobě najednou stálo 6 zástupců SdP a 6 příslušníků státoporných stran, které byly oslabeny i odchodem starosty Kostky na okolnostmi vynucenou zdravotní dovolenou.¹⁶³ Liberecká česká menšina na tyto události reagovala „*Velkým hraničářským projevem*“ svolaným legionářskou jednotou a Obcí přátel legionářů.¹⁶⁴ Účast na této akci, svolané na 28. březen do Národního domu, se stala opravdu demonstrativní, když stovky příchozích zaplnily hlavní sál i veškerý přilehlý prostor. Hlavním výstupem se posléze stal telegram zasláný prezidentu Benešovi.

„Pane presidente, na zavolání jednoty Čs. obce legionářské a Obce přátel čs. legionářů v Liberci sešlo se dnes v pondělí 28. března na veřejné schůzi v Národním domě tolik hraničářského lidu ze všech vrstev a bez rozdílu přesvědčení, že jeho shromáždění se stalo nečekanou manifestací. Posíláme vám z ní srdečné pozdravy a přání pevné síly. Stáli jsme u Vás v posledních dnech se svou vírou i pohotovostí k činu a stojíme tak i dnes. Jsme přesvědčeni, že to, co naše vláda v čele s Vámi koná, dobře koná. Bezpodmínečně věříme, že najdete správnou cestu, aby československý národ vyšel z těchto dnů bez pohany a jeho hraničáři bez újmy na jejich životních zájmech a právech. S nimi tu žijeme, s nimi tu padáme. Nedotknutelnost hranice naší demokratické republiky necht' jsou pevnější a pevnější.“¹⁶⁵

Zatímco česká menšina v Liberci manifestovala svou odhodlanost bránit republiku, probíhalo v Berlíně důvěrné jednání Konráda Henleina a Karla Hermanna Franka s německým vůdcem Adolfem Hitlerem. Na tomto jednání dostalo vedení SdP za úkol klást československé vládě nepřiměřené požadavky, jejichž odmítnutí mělo posloužit jako záminka ozbrojeného konfliktu. S tímto cílem formulované podmínky pak Konrád Henlein představil na sjezdu SdP v Karlových Varech v dubnu téhož roku. Zároveň se zde poprvé oficiálně přihlásil k nacistické ideologii.¹⁶⁶ Po vytýčení generální linie své politiky se SdP

162 Viz Brunclík, s. 351.

163 Zgleichschaltovaná liberecká radnice, in: *Naše hory*, roč. 19, 1938, č. 14.

164 Volám vás všechny od Aše až k Jasině, in: *Ještědský obzor*, roč. 31, 1938, č. 12.

165 Obrovská manifestace pro brannost, in: *Ještědský obzor*, roč. 31, 1938, č. 13.

166 Viz Brunclík, s. 352.

zaměřila na přípravu do komunálních voleb, v nichž potřebovala jak potvrdit dosavadní výsledky z parlamentních voleb, tak ovládnout co nejvíce samosprávných orgánů svými lidmi. K předvolebním akcím, zdůrazňujícím sílu Sudetoněmecké strany, mělo bezpochyby patřit i početné shromáždění Henleinových podporovatelů u příležitosti 1. máje. Největší vystoupení proto zažil Liberec, kde se na pozemcích bývalého výstaviště shromáždilo mezi 35 – 40 000 lidí, nadšeně zdravících Konráda Henleina.¹⁶⁷ Kontraakcí tomuto podniku byla manifestace českých a německých demokratů na Masarykově náměstí čítající 18 000 účastníků, mezi nimiž byli i uniformovaní liberečtí legionáři.¹⁶⁸

Pak již měla nastat doba „lámání chleba“, kdy na 22. a 29. květen a 12. červen byly vypsané komunální volby. Ještě předtím však československá vláda, na základě zpravodajských informací, až později prokázaných jako ne zcela přesné, vyhlásila 20. května částečnou mobilizaci s cílem aktivizovat obranu hranic. Rychlost a efektivnost, s jakou Čechoslováci dovedli mobilizaci provést, notně znervózněla představitele SdP i nacistické pohlaváry v Německu.¹⁶⁹ Naopak pro české obyvatelstvo, zvláště pak pohraniční menšinu, se tato akce stala vítanou ukázkou, že je stále o co bojovat. Povzbuzení přítomností vojska na hranicích, uspořádali dne 26. května čeští a němečtí demokraté další manifestaci demokratického obyvatelstva ve Veletržním paláci v Liberci. Akce se zúčastnilo na 6000 lidí, jež demonstrovali své nadšení pro obranu vlasti.¹⁷⁰

Nadšení nicméně netrvalo dlouho. Výsledky komunálních voleb ukázaly až zarážející německou podporu SdP, což znamenalo další úder československé demokracii. Velmi dobrý volební výsledek měla SdP i v samotném Liberci, kde se jí podařilo ovládnout libereckou radnici a dne 8. července dosadit na post starosty Eduarda Rohna, bývalého člena DNP.¹⁷¹ Zatímco představitelé SdP, opojeni volebním vítězstvím, v průběhu léta zvyšovali svůj tlak na československou vládu, česká liberecká menšina dále burcovala k obraně demokracie. Důležitými událostmi se tak stala branná cvičení a výcvik tělovýchovných, ale i jiných českých spolků, například Československé obce střelecké. Zároveň v kasárnách a na vojenské střelnici v Harcově cvičili příslušníci Národních gard. Do chodu byl uveden i systém civilní protiletectvé obrany. Pozadu nezůstaly ani německé

167 1. máj Čechů a demokratických Němců, in: *Ještědský obzor*, roč. 31, 1938, č. 18.

168 Viz Brunclík, s. 352–353.

169 Viz Kárník, *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl III.: O přežití a o život (1936–1938)*, Praha, Libri 2003, s. 524–525.

170 Demokratické Liberecko promluvilo, in: *Ještědský obzor*, roč. 31, 1938, č. 22.

171 Volba starosty v Liberci, in: *Ještědský obzor*, roč. 31, 1938, č. 28.

demokratické tábory se svými *Republikanische Wehr a Arbeitwehr*.¹⁷² K těmto aktivitám se přidali i legionáři, kteří v srpnu uspořádali v severočeském Novém Boru župní sjezd s vševypovídajícím názvem „*Obrana vlasti – náš společný cíl*“.¹⁷³

Konečnou prověrkou pro dosavadní manévry všech zainteresovaných stran se stal měsíc září. Na jeho počátku, dne 5. září, československá vláda předložila zástupcům SdP takový návrh na vyrovnání, který v podstatě akceptoval jimi vznešené karlovarské požadavky. Vláda tím přitlačila protivníka ke zdi, neboť toto SdP neočekávala a zároveň takovýto návrh přece nemohla přijmout. Záchranou pro ni byl incident z Ostravy, kde v rámci sudetoněmeckých bouří v celém pohraničí došlo dne 7. září ke střetu demonstrantů s policií, který strana vhodně využila k odmítnutí návrhu a nařknutí vlády z terorizování Němců.¹⁷⁴ Podobný průběh nepokojů zaznamenal i Liberec, kde se dne 10. září shromáždil několikatisícový dav na Soukenném náměstí, na němž nadšeně zpíval německé oslavné písně a posléze začal hajlovat. Následně neznámí útočníci napadli přítomnou policii, přičemž výsledek střetu znamenal 2 těžce a 7 lehce zraněných policistů a 3 zadržené demonstranty. K tomu je potřeba připsat i škodu na majetku, vzniklou obuvnické firmě Baťa, v jejíž prodejně byla rozbita výkladní skříň.¹⁷⁵

Dva dny nato vystoupil Hitler se svým útočným projevem na sjezdu NSDAP v Norimberku, ve kterém zaútočil na Československo a deklaroval osvobození sudetských Němců. Projev se následně stal spouštěčem generální stávky a četných ozbrojených povstání v celém pohraničí. Na tento pokus SdP uchvátit moc reagovala vláda tvrdě a nesmlouvavě. Bylo vyhlášeno stanné právo a do pohraničí vysláno vojsko ke zlomení německého odporu. Zároveň došlo k rozpuštění SdP a útěku jejích představitelů do Německa.¹⁷⁶ Stanné právo platilo mimo jiné i pro oblast Liberce, v němž se ještě před jeho vyhlášením pokusili někteří Němci o vyvolání generální stávky, avšak okamžitý zásah policie takovémuto počínání zabránil. Díky posílení pravomocí stanným právem pak bezpečnostní složky udržely relativní klid až do konce.¹⁷⁷

Ten přišel do dvou týdnů. Již během 15. září souhlasil britský ministerský předseda Chamberlain s územními požadavky Německa, které mělo Československo po důrazném

172 Viz Brunclík, s. 355.

173 Jednota Čs. O. Leg. pro Liberec a okolí, in: *Ještědský obzor*, roč. 31, 1938, č. 31.

174 Viz Rychlík – Penčev, s. 438.

175 Poměry v pohraničí již byly neudržitelné, in: *Ještědský obzor*, roč. 31, 1938, č. 37.

176 Viz Rychlík – Penčev, s. 439.

177 Liberec v těžkých dnech, in: *Naše hory*, roč. 19, 1938, č. 37.

doporučení britské a francouzské vlády přijmout. Přestože ještě dne 20. září vláda tuto společnou nótu odmítla, již o den později, po nevybíravém britském a francouzském nátlaku, podlela.¹⁷⁸ S tím ovšem nemohla souhlasit většina československého obyvatelstva, jež se několik let připravovala k obraně státu. Rozsáhlé stávky přerostly ve stávku generální a po demisi dosavadní vlády Milana Hodži nastoupila tzv. vláda národní obrany v čele s legionářským generálem Janem Syrovým.¹⁷⁹ Ta odmítla další, ještě větší požadavky Německa a dne 23. září nařídila všeobecnou mobilizaci, jež vzbudila mezi obyvatelstvem nadšení. To ovšem trvalo pouze několik dní, neboť nechuť Francie a zvláště Velké Británie k válce byla natolik silná, že na Mnichovské konferenci, konající se ve dnech 29. – 30. září, podepsali jejich vrcholní představitelé dohodu s Německem a Itálií o odstoupení československého pohraničí. Téhož dne vláda definitivně kapitulovala a diktát velmocí přijala.¹⁸⁰ Přijetí diktátu znamenalo pro celou republiku pohromu, zvláště pak pro demokratické obyvatelstvo v pohraničí. V následných dnech začala německá armáda postupovat na vytčené linie a postupně zabírala jednotlivá území, z nichž se v předchozích dnech horečně evakuovaly sta tisíce lidí. Do Liberce vstoupili němečtí vojáci dne 8. října.¹⁸¹ Tím byla ukončena i kapitola činnosti Československé obce legionářské Jednoty pro Liberec a okolí, jejíž členové v tomto období odešli do českého vnitrozemí, což znamenalo samovolné ukončení činnosti spolku. Osud spisového materiálu libereckých legionářů není znám, lze však předpokládat, že došlo k rozdělení spisů mezi již bývalé funkcionáře, kteří tyto materiály nadále soukromě uschovali. Do dnešních dní se dochovala pouze minimální část, nyní uložená ve Státním okresním archivu v Liberci.¹⁸²

178 Viz Rychlík – Penčev, s. 439.

179 Viz Kárník, *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl III.: O přežití a o život (1936–1938)*, Praha, Libri 2003, s. 603.

180 Viz Rychlík – Penčev, s. 440.

181 BIMAN, Stanislav: Součástí říše, in: KARPAŠ, Roman, et al.: *Knihy o Liberci*, Liberec, Dialog 1996, s. 362.

182 Viz kapitola Rozbor pramenů a literatury.

Závěr

První světová válka znamenala dějinný přelom, kdy starý řád byl nahrazen novým, v Evropě reprezentovaný především zánikem starých monarchií, jež se rozpadly na menší, zpravidla demokratické státy. Přelom se však netýkal pouze geopolitického hlediska, ale i mnohých jiných oblastí lidského života. Právě ty se dotkly i libereckých legionářů, aktivních aktérů světového konfliktu, kteří v drtivé míře změnili svůj sociální status, když se stali jedním ze základních pilířů nového československého státu. Během existence první republiky se postupně přistěhovali do severočeského pohraničí, v němž dominoval Liberec, bývalé hlavní město německé provincie Deutschböhmen. Zde se v drtivé míře oprostili od svého dosavadního původu a vstupovali do státních služeb jako zaměstnanci drah, policie, vojska, četnictva, pošt, úřadů a dalších institucí a organizací. Bydlištěm se jim stal jak Liberec, tak jeho blízké okolí.

V legionářské jednotě, utužované mnoha lety těžkých bojů na různých frontách, pokračovali i nadále, tentokrát v rámci Československé obce legionářské Jednoty pro Liberec a okolí. Tato organizace se zaměřovala jak na propagaci myšlenek I. zahraničního odboje, respektive demokratického zřízení, tak na hájení sociálních zájmů svých členů. Zvláště otázka sociální byla častým meritem legionářských schůzí i klasické administrativní činnosti. Podobě jako u jiných konfliktů moderní doby se stát musel vypořádat s lidmi, kteří zaň bojovali, což zcela jistě znamenalo proměnu jejich dosavadního života. Československý stát se o legionáře postaral relativně dobře, ačkoliv jeho možnosti a konečná opatření by potřebovaly širší zhodnocení, zvláště když otázka stát vs. váleční veteráni byla a je aktuální i dnes, byť se týká jiných válečných konfliktů. Co by však zasluhovalo ještě větší diskuzi, je vztah společnost vs. váleční veteráni, který ve 20. století nabral mnoha podob, často ne příliš šťastných.

To nejlepší nazírání společnosti zažili legionáři právě v době meziválečné první republiky. Většina československé společnosti si jich dozajista vážila a viděla v osobách legionářů ochránce demokratických hodnot a samostatného státu Čechů a Slováků. Díky této podpoře mohli i liberečtí legionáři uskutečňovat mnohé své podniky, především s cílem osvěty. Zároveň si svým nasazením brzy vydobyli pevnou pozici mezi českými spolky v Liberci a stali se taktéž častými spoluorganizátory různých akcí české menšiny.

Bohužel, čas relativního klidu ve třicátých letech vypršel a od příchodu hospodářské

krize, respektive nástupu Adolfa Hitlera do úřadu německého kancléře, se situace rok co rok zhoršovala. Pokud se mezi sebou nedovedly domluvit české a německé elity, pak národy, jež zastupovaly a ovlivňovaly, už vůbec ne. Normativní pohled Československa a mnohých jiných států na systém mezinárodních vztahů doslova rozdrtil náhled čistě racionální. Hodnoty mezinárodního společenství, a zvláště pak jejich garanti nebyli ochotni se preventivně bránit, což v konečném důsledku způsobilo doposud nejstrašlivější válku, jakou lidstvo zažilo. Ještě před jejím vypuknutím se odehrálo drama, na jehož konci muselo Československo odstoupit své pohraničí. To se pochopitelně týkalo i samotného severočeského města Liberec a legionářské jednoty v něm působící. Zánik jednoty na přelomu září a října roku 1938 však neznamenal konec samotných legionářů. Ti se v rámci nuceného odchodu přesunuli do různých míst československého vnitrozemí, kde se o několik měsíců později začalo odehrávat další, daleko horší drama.

Období protektorátní a následující v kontextu života libereckých legionářů již však nezapadá do časového i tématického ukotvení této práce. Přesto by bylo vhodné se v dalším výzkumu zaměřit i na tato období. V čase druhé světové války by šlo především o zjištění bydliště a následném výkonu zaměstnání ve vnitrozemí a v neposlední řadě případné zapojení legionářů do domácího či zahraničního odboje. Poválečné období pak musí dozajista obsahovat poznatky o případných návratech do meziválečných bydlišť a povolání a také aktivitu ve spolicích a politických stranách s ohledem na jejich redukci po roce 1948. Konečnými údaji by pak měly být záznamy o úmrtí a místě pohřbení. Veškeré takto zjištěné informace mohou následně posloužit k vytvoření uceleného pohledu na život jedné generace československých vojáků.

Taktéž je možné se zaměřit i na další kapitoly činnosti liberecké jednoty, kde jde především o součinnost jednoty se svými pobočnými organizacemi, Sdružením legionářského dorostu a Obcí přátel legionářů, přičemž nesmí být vynechána i samotná činnost a základní charakteristika členstva zmíněných organizací. Dále je možné zkoumat organizaci, průběh a výsledky župních a celostátních legionářských sjezdů, hojně navštěvovaných i libereckými legionáři. Nejinak je tomu i u úředních styků legionářů s libereckou radnicí, případně okresním úřadem v průběhu celého meziválečného období. Závěrem je potřeba zmínit též prozkoumání celostátního soudobého tisku a zvláště pak reflexi činnosti libereckých legionářů v tisku regionálním, tentokrátě však německém.

Německo-český seznam ulic

původní název (1918– 1938)

Albrecht Dürer Platz

Andreasgasse

Kasernenplatz

Laufgasse

Mühlgasse / Breitegasse

Neustädter Platz¹⁸³ - Novoměstské náměstí

nynější název

Žižkovo náměstí

Oldřichova ulice

Štefánikovo náměstí

Blažkova ulice

Široká ulice

Sokolovské náměstí

¹⁸³ Pozn. Od roku 1934 Masaryk Platz.

Seznam použitých zkratek a značek

č.	číslo
č. p.	číslo popisné
čs.	československý
čsl.	československý
Čs. O. L.	Československá obec legionářská
DDFP	Deutsche demokratische Freiheitspartei
děl.	dělostřelecký
div.	divize
DNP	Deutsche Nationalpartei
Dr.	doktor
inf.	Informační
ha	hektar
Kč	korun československých
nem.	nemocniční
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
odděl.	oddělení
osvět.	osvětový
prap.	prapor
sam.	samostatný
Sb.	sbírky
SdP	Sudetendeutsche Partei
SKD	Severočeské konzumní družstvo
střel.	střelecký
tech.	technický
úder.	úderný
zál.	záložní
zásob.	zásobovací

Literatura a prameny

Literatura

tištěné monografie:

BŘACH, Radko – LÁRNÍK, Jaroslav: Dva roky bojů a organizační práce: československá armáda v letech 1918–1920, Praha, Ministerstvo obrany České republiky 2013, ISBN 978-80-7278-587-2.

CIDLÍK, Tomáš – VÁCLAVÍK, Oldřich: *Českoslovenští legionáři Prostějov 1914–1920*, Prostějov, Státní okresní archiv Prostějov 2001.

HORSKÁ, Pavla, Obyvatelstvo českých zemí podle povolání, in: *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha, Mladá fronta 1996, ISBN 80-204-0283-7.

CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana: *Česká beseda: krajanské sdružení rodáků a přátel Liberecka - 150 let činnosti pro český národ a Liberec*, Liberec, Roman Karpaš RK 2013, ISBN 978-80-87100-22-6.

KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl I.: Vznik, budování a zlatá éra republiky (1918–1929)*, Praha, Libri 2003, ISBN 80-7277-031-4.

KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl II.: Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930–1935)*, Praha, Libri 2002, ISBN 80-7277-031-4.

KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky 1918–1938, Díl III.: O přežití a o život (1936–1938)*, Praha, Libri 2003, ISBN 80-7277-119-1.

LACINOVÁ, Helena – FILIP, Robert: *Českoslovenští legionáři, soupis legionářů okresu Liberec, Liberec 1914–1920*, Státní okresní archiv Liberec 2001.

MICHL, Jan: *Legionáři a Československo*, Praha, Naše vojsko 2009, ISBN 978-80-206-1019-5.

MLEZIVA, Štěpán – KUČA, Karel: *Historický lexikon městysů a měst*, Praha, Baset 2006, ISBN 80-7340-092-8.

NOVÁK, Vladimír: *Armáda v Liberci a Libereckém kraji*, Liberec, Knihy 555 2008, ISBN 978-80-86660-27-1.

PRZYBYLOVÁ, Blažena: *Českoslovenští legionáři, rodáci a občané Ostravy*, Ostrava, Tilia 2002, ISBN 80-86101-59-2.

RYCHLÍK, Jan – PENČEV, Vladimír: *Od minulosti k dnešku: Dějiny českých zemí*, Praha, Vyšehrad 2013, ISBN 978-80-7429-387-0.

SRB, Vladimír: *1000 let obyvatelstva v Českých zemích*, Praha, Karolinum 2004, ISBN 80-246-0712-3.

STRAKA, Karel – KYKAL, Tomáš: *Československá armáda v letech budování a stabilizace 1918–1932*, Praha, Ministerstvo obrany České republiky 2013, ISBN 978-80-7278-604-6.

tištěné monografie – kapitoly:

BIMAN, Stanislav: Součástí říše, in: KARPAŠ, Roman, et al.: *Kniha o Liberci*, Liberec, Dialog 1996.

BRUNCLÍK, Zdeněk: Za první republiky, in: KARPAŠ, Roman, et al.: *Kniha o Liberci*, Liberec, Dialog 1996.

KARPAŠ, Roman: Přílohy, in: KARPAŠ, Roman, et. al.: *Kniha o Liberci*, Liberec, Dialog 1996.

TECHNIK, Svatopluk: Restaurace u Votočků, in: Karpaš, Roman, et al.: *Knihy o Liberci*, Dialog 1996.

odborné časopisy:

MICHL, Jan: Legionářské organizace v Československu, in: *Historie a vojenství*, roč. 56, 2007, č. 4, ISSN 0018-2583.

studentské práce:

HNĚLIČKA, Jan. *Členové Československé obce legionářské Jednoty pro Liberec a okolí v letech 1921–1938*. Liberec, 2015. Studentská vědecko-umělecká činnost. Technická univerzita Liberec. Vedoucí práce Miloslava Melanová.

Prameny

archivní prameny:

Archiv hlavního města Prahy

fond Magistrát hlavního města Prahy I., Referát IV, popisní

Městský úřad Český Dub, správní odbor – matrika

Moravský zemský archiv Brno

fond Sběrka matrik

Národní archiv

fond Policejní ředitelství I, konskripce

Podještědské muzeum a knihovna Český Dub

fond Československá obec legionářská Český Dub

Státní oblastní archiv Litoměřice

fond Sběrka matrik Severočeského kraje

Státní oblastní archiv Plzeň

fond Sbíрка matrik západních Čech

Státní oblastní archiv Praha

fond Sbíрка matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj

Státní oblastní archiv Třeboň

fond Sbíрка matrik Jihočeského kraje

Státní oblastní archiv Zámorsk

fond Sbíрка matrik Východočeského kraje

Zemský oblastní archiv Opava

fond Sbíрка matrik Severomoravského kraje

Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou

fond Československá obec legionářská - jednota Jablonec nad Nisou

Státní okresní archiv Liberec

fond Archiv města Liberec, IV. díl, Nová evidence obyvatel

fond Archiv obce Doubí

fond Archiv obce Horní Růžodol

fond Archiv obce Ruprechtice

fond Archiv obce Růžodol I.

fond Archiv obce Staré Pavlovice

fond Archiv obce Vesec

fond Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí

fond Klub československých turistů

fond Okresní úřad Liberec

fond Spolek Česká beseda Liberec

fond Sokol Liberec

fond Sokol Horní Růžodol

Spolkový katastr politického obvodu Liberec

tištěné prameny:

Jahrbuch und Wohnungs-Anzeiger der Stadt Reichenberg, Reichenberg, Stadt Reichenberg, ročník: 15–32 . (1921-1938)

Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí k 10. výročí jejího trvání, Liberec, Čs. O. L. pro Liberec a okolí 1931.

Památník III. manifestačního sjezdu čs. legionářů, Praha, Čs. Obec legionářská 1935, s. 7.

Pravdu měli, Mladá Boleslav, Mladoboleslavská župa Československé obce legionářské 1947.

týdeník *Naše hory*, ročník: 3, 7, 12, 13, 15, 17, 18, 19.

týdeník *Ještědský obzor*, ročník: 13, 15, 17, 25, 30, 31.

Vlastivědný sborník Od Ještěda k Troskám, ročník: 7.

Internetové zdroje

462/1919 Sb. Zákon ze dne 24. července 1919 o propůjčování míst legionářům, in: *Portál veřejné správy* [online], 2014 [vid. 6. 1. 2015], dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonStruct.jsp?page=0&idBiblio=1363&recShow=0&nr=462~2F1919&rpp=15#parCnt>.

282/1919 Sb. Zákon ze dne 23. května 1919 o úlevách při přijímání legionářů do státních úřadů, in: *Portál veřejné správy* [online], 2014 [vid. 6. 1. 2015], dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonStruct.jsp?page=0&idBiblio=1183&recShow=0&nr=282~2F1919&rpp=15#parCnt>.

Databáze VHA: databáze legionářů. *Vojenský ústřední archiv* [online]. [vid. 2014-12-20]. Dostupné z: <http://vuapraha.cz/fallensoldierdatabase>.

Seznam příloh

Příloha č. 1	Seznam členů Jednoty pro Liberec a okolí
Příloha č. 2	Vybrané životopisy libereckých legionářů z práce SVUČ
Příloha č. 3	Zákon o propůjčování míst legionářům
Příloha č. 4	Zákon o úlevách při přijímání legionářů do státních úřadů
Příloha č. 5	Slavnosti legií, květen 1923
Příloha č. 6	Zborovské oslavy při 10. výročí bitvy, rok 1937
Příloha č. 7	Zborovské oslavy při 20. výročí bitvy, rok 1937
Příloha č. 8	Prapor Československé obce legionářské Jednoty pro Liberec a okolí darované Obcí přátel legionářů v roce 1936

Příloha č. 1

Seznam členů Jednoty pro Liberec a okolí¹

jméno a příjmení	datum narození	místo/okres narození	datum zajetí	legie	útvár	zaměstnání	datum úmrtí
Jaroslav Adamec	-	-	-	-	-	ČSD	-
Václav Bareš	10. 8. 1893	Kunčice/Hradec Králové	2. 12. 1914	R/F	21. střel. pluk	ČSD	-
Adolf Bauer	14. 6. 1890	Skalka/Litoměřice	19. 5. 1915	R	5. střel. pluk	armáda	-
Antonín Baumruk	15. 7. 1893	Třemošná/Plzeň	24. 11. 1914	R	10. střel. pluk	policie	-
Roman Beneš	27. 2. 1897	Napajedla/Uherské Hradiště	22. 11. 1917	I	39. střel. pluk	policie	-
Jan Beran	2. 12. 1882	Bludy/Nový Bydžov	18. 6. 1915	R	2. zál. pluk	ČSD	15. 10. 1952
Josef Beran	-	-	-	-	-	četnictvo	-
Václav Beran	20. 9. 1888	Líšnice/Žamberk	7. 5. 1917	R	6. střel. pluk	ČSD	20. 9. 1970
František Bernkopf	22. 5. 1884	Svatojánský Újezd/Jičín	6. 4. 1915	R	8. střel. pluk	ČSD	-
Ladislav Bernkopf	26. 11. 1885	Svatojánský Újezd/Jičín	30. 8. 1916	R	2. zál. pluk	ČSD	-
Jan Bičíš	13. 8. 1880	Nymburk/Nymburk	10. 6. 1916	R	6. střel. pluk	ČSD	-
Jan Bíma	-	-	-	-	-	-	-
František Bittnar	23. 6. 1897	Heřmanice nad Labem/ Dvůr Králové nad Labem	21. 10. 1917	R	10. střel. pluk	pošta	-
Josef Blecha	28. 8. 1884	Žižkov/Praha	13. 12. 1914	F	21. střel. pluk	ČSD	15. 2. 1931
Gustav Brkl	20. 10. 1895	Rybná nad Zdobnicí/Žamberk	10. 9. 1917	F	22. střel. pluk	armáda	24. 6. 1963

¹ HNĚLIČKA, Jan. *Členové Československé obce legionářské Jednoty pro Liberec a okolí v letech 1921 – 1938*. Liberec, 2015. Studentská vědecko-umělecká činnost. Technická univerzita Liberec. Vedoucí práce Miloslava Melanová.

Břetislav Boháček	3. 10. 1886	Loučeň/Poděbrady	29. 8. 1914	R	8. střel. pluk	ČSD	7. 3. 1967
Jaroslav Bubák	7. 12. 1898	Rovensko pod Troskami/Turnov	28. 10. 1916	R	21. střel. pluk	ČSD	-
Josef Bubák	9. 1. 1889	Rovensko pod Troskami/Turnov	19. 10. 1914	R	-	školství	-
Josef Ceé	21. 9. 1888	Železný Brod/Semily	11. 5. 1915	R	nem. vlak č. 2	ČSD	-
František Cerman	14. 4. 1887	Mnichovo Hradiště/ Mnichovo Hradiště	14. 2. 1915	R	4. střel. pluk	ČSD	30. 3. 1929
František Cermánek	5. 3. 1885	Slatiny/Jičín	5. 6. 1916	R	děl. pluk	ČSD	-
František Cimburek	13. 12. 1890	Pokřikov/Vysoké Mýto	5. 9. 1914	R	2. jízdní pluk	ČSD	15. 12. 1974
Josef Coufal	2. 2. 1886	Polná/Havlíčkův Brod	29. 11. 1914	R	10. střel. pluk	ČSD	22. 8. 1965
Josef Červinka	2. 11. 1882	Úbislavice/Jičín	22. 3. 1915	R	3. střel. pluk	ČSD	-
Jaroslav Čmelák	30. 11. 1898	Přerov/Přerov	1. 7. 1917	R/F	21. střel. pluk	policie	21. 7. 1963
František Dědeček	30. 9. 1896	Stebno/Turnov	9. 11. 1915	R	5. střel. pluk	policie	-
Stanislav Dítě	29. 7. 1883	Malé Poříčí/ Nové Město nad Metují	-	S/F	22. střel. pluk	policie	-
Josef Dobiáš	-	-	-	-	-	-	-
Alexej Dobzaj	16. 12. 1894	Brod nad Sávou/Slavonie	30. 8. 1916	R	1. jízdní pluk	ČSD	-
František Drašar	2. 12. 1892	Stav/Jičín	7. 8. 1916	I	39. střel. pluk	FS	25. 1. 1950
Josef Duchek	17. 3. 1896	Borovy/Přeštice	1. 5. 1917	R	7. střel. pluk	policie	-
František Dušek	4. 7. 1881	Choťánky/Poděbrady	23. 11. 1914	R	strážní prapor	řemeslník	6. 10. 1964
František Dvořák	-	-	-	-	-	armáda	-
Karel Ešner	3. 11. 1883	Měník/Nový Bydžov	29. 3. 1915	R	3. střel. pluk	pošta	-

Rudolf Fanta	17. 1. 1890	Františkov/Liberec	1. 4. 1915	R	7. střel. pluk	pošta	20. 4. 1963
Bohumír Filip	6. 10. 1876	Nová Včelnice/ Jindřichův Hradec	2. 6. 1915	R	1. sam. tech. rota	řemeslník	-
Jan Fišer	25. 1. 1894	Svojkovice/Plzeň	17. 5. 1915	R	6. střel. pluk	ČSD	-
Josef Folprecht	13. 1. 1888	Ošřovice/Jičín	3. 4. 1915	R	1. zál. prapor	ČSD	13. 12. 1966
Václav Forman	-	-	-	-	-	-	-
Vít Frič	15. 6. 1892	Nová Ves/Příbram	7. 10. 1915	R	7. střel. pluk	školství	srpen 1968
Vladislav Fridrich	4. 1. 1877	Přepeře/Turnov	22. 3. 1915	R	1. zál. prapor	školství	20. 8. 1947
Jan Fuxa	16. 7. 1882	Liberec/Liberec	9. 7. 1916	R	10. střel. pluk	úředník	27. 6. 1969
Josef Habakus	2. 11. 1899	Antonovač/Chorvatsko	25. 10. 1918	F	23. střel. pluk	ČSD	26. 1. 1967
Jindřich Hádek	22. 10. 1891	Chuchelná/Semily	7. 8. 1916	I	35. střel. pluk	policie	8. 1. 1938
Emil Hafner	17. 9. 1896	Zlaté Hory/Teplice	7. 11. 1916	R	štáb 1. střel. div.	armáda	-
Ludvík Hajblík	3. 8. 1894	Kurčdorf/Dolní Rakousy	-	R	štáb 2. střel. div.	pošta	-
Václav Hajlich	20. 8. 1882	Kruhy/Mnichovo Hradiště	21. 6. 1916	R/F	21. střel. pluk	ČSD	-
Jan Halmich	25. 5. 1888	Končice/Nový Bydžov	-	R	8. střel. pluk	armáda	21. 1. 1986
Jaroslav Hampel	19. 6. 1886	Česká Skalice/ Nové Město nad Metují	7. 10. 1915	R	3. střel. pluk	ČSD	1. 1. 1971
Antonín Hanuš	11. 12. 1895	Neštětice/Ústí nad Labem	24. 8. 1917	I	39. střel. pluk	policie	-
Jan Havlíček	-	-	-	-	-	policie	-
Karel Havlíček	27. 1. 1887	Želetava/Dačice	21. 3. 1915	R	7. střel. pluk	řemeslník	-
Karel Havlík	13. 11. 1894	Hoření Paseky/Turnov	9. 6. 1915	R	7. střel. pluk	ČSD	8. 11. 1966

Ladislav Hirš	27. 6. 1894	Ujčín/Klatovy	17. 2. 1915	R	8. střel. pluk	pošta	-
Josef Hnilička	17. 7. 1898	Stračí/Dubá	2. 7. 1916	R	4. střel. pluk	armáda	17. 2. 1936
Václav Hobl	23. 6. 1897	Ústí nad Labem/Ústí nad Labem	6. 7. 1916	R	1. střel. pluk	ČSD	17. 4. 1966
Otto Hofman	11. 12. 1887	Bezděkov/Litoměřice	15. 2. 1915	R	1. zál. pluk	úředník	-
Josef Holenda	9. 12. 1898	Hurtova Lhota/Havlíčkův Brod	-	I	35. střel. pluk	ČSD	-
Bohumil Holý	5. 5. 1898	Lásko/Příbram	23. 8. 1917	I	34. střel. pluk	pošta	-
Antonín Holub	18. 2. 1897	Náchod/Nové Město nad Metují	-	F	-	FS	-
Karel Horáček	22. 12. 1896	Troskovice/Turnov	9. 11. 1915	R	4. střel. pluk	policie	-
Jaroslav Horváth	28. 6. 1895	Brno/Brno	-	R	-	armáda	-
Jan Houska	14. 5. 1897	Nový Bydžov/Nový Bydžov	7. 8. 1916	I	32. střel. pluk	-	21. 8. 1920
Karel Hovorka	24. 12. 1887	Praha/Praha	31. 8. 1917	I	32. střel. pluk	ČSD	-
František Hrdina	24. 6. 1892	Liberec/Liberec	-	S/F	21. střel. pluk	pošta	22. 3. 1958
Josef Huňat	14. 9. 1894	Čtveřín/Turnov	2. 6. 1916	R	2. střel. pluk	úředník	23. 4. 1969
Josef Hyhlík	14. 4. 1872	Chroustovice/Vysoké Mýto	23. 5. 1917	I	kulometná rota	ČSD	-
Vilém Janeček	10. 7. 1897	Plzeň/Plzeň	23. 8. 1917	I	34. střel. pluk	policie	-
Čeněk Janout	27. 5. 1896	Třebohostice/Strakonice	20. 8. 1917	I	34. střel. pluk	policie	-
František Jeník	2. 4. 1894	Obora/Nový Bydžov	28. 7. 1916	R	6. střel. pluk	ČSD	21. 12. 1967
Václav Jiruf	6. 9. 1894	Koldín/Rychnov nad Kněžnou	7. 6. 1916	R	3. střel. pluk	ČSD	-
Josef Jirucha	12. 7. 1892	Praha/Praha	7. 9. 1914	R	11. střel. pluk	-	-
Antonín Jurnečka	12. 12. 1878	Černovice/Boskovice	16. 5. 1916	R	štáb 1. střel. div.	úředník	6. 1. 1927
Josef Kadaník	5. 8. 1886	Maršov/Turnov	15. 12. 1914	F	21. střel. pluk	úředník	27. 2. 1957

František Kadlec	3. 12. 1894	Nová Ves – Staňkovice/ Kutná Hora	24. 5. 1915	R	6. střel. pluk	policie	13. 11. 1960
Alois Kaloušek	26. 1. 1892	Skřivany/Nový Bydžov	14. 9. 1914	R	štáb 3. střel. div.	ČSD	-
František Kapeš	21. 9. 1889	Benešov/Semily	5. 4. 1915	R	4. střel. pluk	ČSD	17. 10. 1973
Karel Kazda	15. 11. 1885	Křinec/Poděbrady	5. 7. 1915	R	3. střel. pluk	dělník	-
Jan Khajl	18. 5. 1885	Loučeň/Poděbrady	21. 12. 1914	R	6. střel. Pluk	-	-
Václav Kofránek	15. 11. 1886	Lískovice/Nový Bydžov	26. 10. 1914	R	1. sam. úder. prap.	ČSD	-
František Kolomazník	2. 12. 1877	Hlavice/Turnov	9. 9. 1914	R	zásob. 3. střel. div.	ČSD	5. 6. 1958
Václav Kolner	13. 8. 1892	Růžodol/Liberec	10. 10. 1914	R	4. střel. pluk	ČSD	-
Rudolf Kopal	31. 5. 1895	Odolenovice/Turnov	9. 7. 1915	R	4. střel. pluk	policie	-
František Kopecký	-	-	-	-	-	ČSD	-
Julius Kopecký	26. 8. 1882	Praha/Praha	20. 10. 1914	R	autooddíl	ČSD	-
František Kouba	-	-	-	-	-	pošta	-
Alois Koucký	9. 3. 1894	Vilémovce/Havlíčkův Brod	16. 7. 1916	R	3. střel. pluk	policie	-
Josef Koucký	-	-	-	-	-	-	-
Václav Kovář	24. 6. 1893	Lysá nad Labem/Mladá Boleslav	30. 11. 1914	R	5. střel. pluk	ČSD	-
Matěj Koza	16. 12. 1896	Františkov/Horšovský Týn	1. 9. 1916	R	3. střel. pluk	policie	-
Rudolf Krčal	22. 4. 1897	Golčův Jeníkov/Čáslav	19. 12. 1914	R	10. střel. pluk	policie	-
František Kremr	22. 9. 1893	Radnice/Plzeň	30. 5. 1915	R	7. střel. pluk	policie	-
Jáchym Krykorka	13. 6. 1893	Velké Hamry/Semily	4. 7. 1916	R	4. střel. pluk	policie	-
Petr Křenek	23. 6. 1896	Vrbice/Hustopeče	17. 9. 1915	R	7. střel. pluk	policie	-

Václav Křelina	25. 6. 1885	Čálovice/Jičín	-	R	3. střel. pluk	dělník	-
Jaroslav Kubásek	13. 12. 1898	Smržov/Dvůr Králové nad Labem	14. 3. 1917	R	10. strážní rota	pošta	-
František Kubíček	18. 4. 1893	Třtěnice/Jičín	28. 12. 1915	R	21. střel. pluk	-	29. 4. 1954
Josef Kučera	-	-	-	-	-	ČSD	-
Václav Kučera	20. 10. 1891	Nové Pavlovice/Liberec	23. 3. 1915	R	1. děl. pluk	ČSD	-
Jindřich Kuthan	12. 7. 1882	Malá Chyška/Milevsko	13. 9. 1914	R	zásobování	armáda	-
František Kvapil	12. 12. 1883	Roudný/Turnov	28. 7. 1916	R	9. střel. pluk	ČSD	3. 11. 1972
Karel Kyba	2. 11. 1899	Studená/Dačice	20. 6. 1918	I	35. střel. pluk	policie	25. 1. 1929
Václav Kysela	5. 7. 1896	Ohrazenice/Turnov	7. 8. 1916	I	3. střel. pluk	ČSD	23. 2. 1953
Leopold Lacina	27. 2. 1895	Vepřová/Chotěboř	7. 7. 1915	R	5. střel. pluk	ČSD	2. 9. 1975
Václav Lešák	30. 11. 1894	Horní Litvínov/Most	3. 8. 1918	I	35. střel. pluk	pošta	17. 9. 1978
Josef Liška	11. 2. 1894	Bukov/Plzeň	23. 8. 1917	I	34. střel. pluk	ČSD	2. 1. 1981
Josef Lukeš	15. 1. 1886	Turnov/Turnov	9. 9. 1914	R	10. střel. pluk	ČSD	25. 6. 1965
Václav Mach	7. 4. 1893	Volárna/Kolín	-	R	8. střel. pluk	ČSD	28. 5. 1969
František Malý	13. 4. 1895	Popovice/Jičín	3. 8. 1915	R	zásobování	policie	17. 11. 1969
Štěpán Marek	-	-	-	-	-	četnictvo	-
Antonín Martinovský	2. 10. 1884	Hlavenec/Stará Boleslav	1. 8. 1915	I	32. střel. pluk	živnostník	-
Václav Mašek	6. 2. 1892	Medový Újezd/Plzeň	23. 10. 1915	R	štáb čsl. legií	armáda	-
Jan Mejsnar	15. 12. 1897	Jilemnice/Jilemnice	28. 7. 1916	R	1. děl. pluk	ČSD	-
Josef Mejsnar	5. 1. 1891	Bělá/Semily	28. 7. 1916	R	štáb čsl. legií	ČSD	-
Josef Mencl	16. 6. 1895	Srby/Přeštice	1. 9. 1916	R	1. střel. pluk	pošta	-

Antonín Mítlener	10. 5. 1890	Brtev/Jičín	7. 3. 1915	R	2. střel. pluk	-	-
Josef Mlejnek	5. 1. 1886	Hrubá Skála/Turnov	21. 12. 1914	R	5. střel. pluk	ČSD	-
Václav Mráz	-	-	-	-	-	dělník	-
Josef Musil	12. 4. 1896	Praha/Praha	19. 8. 1917	I	34. střel. pluk	dělník	15. 3. 1974
Rudolf Nájemník	16. 4. 1887	Žďár/Jičín	11. 4. 1915	R	3. střel. pluk	ČSD	-
František Nechvíle	11. 6. 1872	Srnojedy/Pardubice	1. 3. 1915	R	2. technická rota	ČSD	-
Václav Němeček	20. 1. 1897	Božkov/Plzeň	22. 9. 1917	I	34. střel. pluk	policie	27. 4. 1970
František Netůka	4. 12. 1895	Zlatá Olešnice/Semily	31. 8. 1915	R	2. střel. pluk	policie	-
Josef Novák	26. 10. 1893	Všejany/Poděbrady	7. 10. 1915	R	9. střel. pluk	cestmistr	7. 9. 1975
Václav Nový	27. 9. 1892	Zborovy/Klatovy	20. 3. 1915	R	5. střel. pluk	cestmistr	-
Kamil Opočenský	19. 7. 1883	Loukov/Semily	25. 3. 1915	R	3. střel. pluk	ČSD	-
Josef Opl	6. 2. 1896	Přepeře/Turnov	22. 10. 1916	F	22. střel. pluk	policie	1974
František Palla	-	-	-	-	-	ČSD	-
Bohumil Papírník	16. 11. 1894	Kněžmost/Mnichovo Hradiště	27. 6. 1915	R	3. střel. pluk	ČSD	-
Josef Pavlů	7. 1. 1884	Jíříčkov/Turnov	29. 12. 1914	R	6. střel. pluk	ČSD	-
Jan Pazderka	9. 9. 1883	Tis/Čáslav	26. 5. 1916	R	5. střel. pluk	ČSD	27. 4. 1958
Bořivoj Pech	29. 7. 1896	Podluský/Roudnice nad Labem	16. 9. 1915	R/F	22. střel. pluk	armáda	-
Karel Peroutka	17. 1. 1895	Malý Bednárec/Jindřichův Hradec	10. 9. 1915	R	6. střel. pluk	policie	-
Josef Pešek	21. 3. 1892	Liberec/Liberec	28. 7. 1916	R	1. střel. pluk	armáda	18. 11. 1925
Václav Petr	-	-	-	-	-	četnictvo	-
Ondřej Petráň	-	-	-	-	-	policie	-

Jaroslav Petraš	4. 8. 1894	Kunžak/Jindřichův Hradec	18. 8. 1916	R	2. střel. pluk	ČSD	25. 4. 1972
Štěpán Pinc	24. 12. 1897	Příčovy/Sedlčany	19. 8. 1917	I	39. střel. pluk	policie	-
Adolf Piskáček	25. 10. 1894	Sadská/Poděbrady	27. 5. 1915	R	1. střel. pluk	ČSD	14. 12. 1956
František Pivoňka	27. 9. 1889	Sklin/Rusko	6. 7. 1916	R	1. jízdní pluk	pošta	-
Emil Plachý	19. 2. 1892	Kvasín/Chrudim	27. 9. 1914	R	3. střel. pluk	ČSD	-
František Plecháček	21. 3. 1890	Zminné/Pardubice	20. 11. 1915	R	3. střel. pluk	redaktor	2. 5. 1955
František Polák	19. 4. 1888	Řeznovice/Brno	9. 9. 1914	R	8. střel. pluk	ČSD	10. 1. 1964
Emanuel Poldauf	25. 12. 1879	Česká Třebová/Lanškroun	6. 11. 1914	R	polní nemocnice	dělník	-
Emanuel Poustecký	13. 12. 1896	Miličín/Tábor	18. 6. 1917	R	4. střel. pluk	pošta	-
František Pospíšil	4. 4. 1897	Liberec/Liberec	7. 7. 1917	I	34. střel. pluk	pošta	9. 1. 1926
Karel Pospíšil	26. 2. 1897	Bystřice pod Hostýnem/Hodonín	20. 8. 1917	I	34. střel. pluk	pošta	-
Jaroslav Preisler	14. 6. 1896	Příchovice/Jablonec nad Nisou	13. 9. 1915	R/F	23. střel. pluk	pošta	3. 4. 1956
František Prokeš	26. 10. 1888	Kněžice/Poděbrady	9. 11. 1915	R	5. střel. pluk	ČSD	-
Jindřich Prokop	4. 9. 1892	Neřežín/Hořovice	14. 9. 1914	R	1. střel. pluk	ČSD	-
Václav Prokůpek	30. 7. 1894	Robousy/Jičín	2. 1. 1915	R	4. střel. pluk	ČSD	15. 6. 1972
Adolf Rais	9. 4. 1893	Mutějovice/Rakovník	26. 11. 1914	R	1. střel. pluk	armáda	-
Josef Ramseitl	4. 8. 1896	Dobrodín/Jihlava	23. 8. 1917	I	33. střel. pluk	ČSD	21. 2. 1965
Ludvík Reich	24. 6. 1886	Žižkov/Praha	1914	R	štáb čsl. legií	policie	-
Josef Ropek	20. 2. 1883	Srubby/Vysoké Mýto	19. 11. 1914	R	dopravní rota	ČSD	-
Jan Roubínek	8. 5. 1885	Doubí/Liberec	17. 12. 1914	R	10. střel. pluk	dělník	-
Rudolf Rozinek	22. 4. 1889	Jesenný/Semily	23. 3. 1915	R	5. střel. pluk	četnictvo	23. 4. 1943

Rudolf Růžička	15. 4. 1895	Beroun/Beroun	12. 6. 1918	I	35. střel. pluk	FS	24. 4. 1954
Florián Rybář	26. 10. 1887	Rozstání/Turnov	6. 11. 1914	R	dělostřelectvo	ČSD	-
Alexander Rybín	20. 8. 1896	Sobotka/Jičín	9. 2. 1915	R	2. střel. pluk	ČSD	21. 10. 1935
Václav Rýdl	21. 9. 1885	Dolany/Dvůr Králové nad Labem	4. 2. 1915	R	3. střel. pluk	armáda	-
Jindřich Rydval	16. 10. 1895	Zlatá Olešnice/Jablonec nad Nisou	13. 6. 1915	R	5. střel. pluk	ČSD	14. 2. 1964
Jan Rychtecký	15. 6. 1882	Polné/Havlíčkův Brod	29. 11. 1914	R	4. střel. pluk	pošta	5. 9. 1955
Ladislav Ryšánek	4. 6. 1880	Slaný/Slaný	-	R	inf. a osvět. odděl.	pošta	8. 1. 1951
František Ředina	2. 12. 1879	Všetaty/Karlín	2. 11. 1916	I	34. střel. pluk	pošta	7. 10. 1929
Antonín Saibot	10. 11. 1890	Troskovice - Křenovy/Turnov	22. 3. 1915	R	dělostřelectvo	ČSD	-
Jan Sirotek	21. 9. 1877	Zákupy/Česká Lípa	21. 3. 1915	R	2. střel. pluk	ČSD	-
Josef Slavík	6. 1. 1888	Žehušice/Čáslav	11. 3. 1915	R	6. střel. pluk	armáda	-
Jan Smisitel	20. 3. 1896	Česká/Brno	2. 10. 1916	R	5. střel. pluk	armáda	-
Jan Sochůrek	7. 6. 1895	Drachkov/Sedlčany	11. 11. 1915	I	34. střel. pluk	policie	-
František Splítek	24. 3. 1897	Třténice/Jičín	28. 3. 1916	R	11. střel. pluk	ČSD	-
Josef Stejskal	18. 8. 1887	Jíříčkov/Turnov	28. 7. 1916	R	8. střel. pluk	ČSD	8. 6. 1942
Josef Stehlík	27. 5. 1891	Přitoky/Kutná Hora	29. 3. 1918	I	39. střel. pluk	armáda	-
Quido Svoboda	24. 3. 1896	Příbor/Nový Jičín	17. 6. 1917	R	7. střel. pluk	pošta	18. 7. 1962
Emanuel Sýkora	25. 3. 1887	Březi/Velké Meziříčí	8. 9. 1914	R	6. střel. pluk	pošta	2. 4. 1954
František Šeba	27. 8. 1895	Sadská/Poděbrady	8. 8. 1917	R	12. střel. pluk	policie	9. 4. 1961
Rudolf Šelbický	21. 11. 1894	Bukovno/Mladá Boleslav	7. 2. 1915	R	3. střel. pluk	pošta	29. 10. 1976
Jan Šetina	21. 11. 1886	Břehy/Pardubice	-	R	1. střel. pluk	četnictvo	-

František Šimon	22. 7. 1894	Žeretice/Jičín	-	R/F	23. střel. pluk	armáda	-
Josef Šimůnek	21. 11. 1893	Loukov/Mnichovo Hradiště	11. 3. 1915	R	6. střel. pluk	ČSD	15. 10. 1968
František Šírek	27. 9. 1878	Tatobity/Semily	22. 3. 1915	R	-	ČSD	-
Josef Šindelář	18. 3. 1887	Hrobce/Roudnice nad Labem	29. 8. 1914	R	3. střel. pluk	pošta	-
Josef Škoda	5. 6. 1891	Starý Dub/Turnov	21. 3. 1915	R	3. střel. pluk	policie	-
Josef Škoda	12. 3. 1887	Praha/Praha	9. 9. 1914	R	dělostřelectvo	ČSD	26. 12. 1969
František Šmidrkal	29. 6. 1891	Zachrašťany/Nový Bydžov	10. 7. 1916	R	3. střel. pluk	ČSD	3. 6. 1968
Štěpán Šolc	24. 5. 1891	Roztoky u Jilemnice/Semily	17. 11. 1917	R	7. střel. pluk	ČSD	4. 1. 1970
Jindřich Špaček	10. 7. 1896	Hylváty/Lanškroun	15. 4. 1915	I	34. střel. pluk	policie	18. 4. 1964
Jan Štancl	-	-	-	-	-	cestmistr	-
Václav Šťastný	10. 10. 1880	Lično/Jičín	26. 7. 1918	I	dělostřelectvo	ČSD	-
Václav Šťastný	23. 9. 1891	Kolín/Kolín	25. 11. 1915	R	4. střel. pluk	ČSD	26. 6. 1956
Martin Štryncl	26. 11. 1884	Halšovice/Semily	10. 6. 1916	R	2. střel. pluk	ČSD	27. 4. 1953
Josef Tauchman	5. 7. 1894	Studenec/Jilemnice	25. 3. 1915	R	3. střel. pluk	ČSD	12. 4. 1977
František Těžký	-	-	-	-	-	pošta	-
Jan Tojnar	29. 3. 1888	Lipchyně/Nové Město nad Metují	23. 9. 1915	R	3. střel. pluk	pošta	-
Čeněk Trnka	26. 7. 1889	Pohorsko/Sušice	2. 11. 1916	I	34. střel. pluk	četnictvo	-
Jan Ulman	14. 1. 1880	Úherce/Mladá Boleslav	-	R	8. střel. pluk	školství	-
Bohuslav Václavík	16. 10. 1895	Kunratice/Liberec	8. 9. 1916	R	2. střel. pluk	dělník	-
Jaroslav Václavík	-	-	-	-	-	ČSD	-
František Vágenknecht	1. 4. 1897	Jesenný/Semily	20. 6. 1916	R	1. střel. pluk	ČSD	-

Rudolf Vágner	17. 4. 1885	Podolec/Mladá Boleslav	-	R	finanční správa	29. 1. 1922	-
František Vachata	21. 12. 1894	Bubovice/Blatná	1. 7. 1915	F	22. střel. pluk	pošta	5. 12. 1962
Vít Vašák	7. 7. 1894	Jablonné nad Orlicí/Žamberk	21. 6. 1916	R	1. děl. pluk	-	-
Kliment Vencl	22. 11. 1896	Nekoř/Žamberk	28. 6. 1916	F	21. střel. pluk	ČSD	-
Josef Vebr	11. 5. 1894	Kněžičky/Turnov	8. 5. 1915	R	3. střel. pluk	ČSD	25. 4. 1975
Josef Vichtera	17. 8. 1881	Broumov/ Dvůr Králové nad Labem	18. 3. 1915	R	7. střel. pluk	ČSD	-
Jaroslav Vík	10. 6. 1889	Kamenice/Jičín	-	R	5. střel. pluk	ČSD	4. 6. 1925
František Vilinger	10. 4. 1894	Nová Ves/Písek	duben 1915	R	štáb čsl. legií	ČSD	16. 3. 1933
Bohumil Vlach	4. 6. 1896	Semily/Semily	18. 9. 1915	R	4. střel. pluk	armáda	-
Josef Vognar	2. 4. 1896	Žehušice/Čáslav	18. 9. 1915	R	zásobování	policie	-
Josef Vojáček	21. 3. 1893	Míčov/Čáslav	23. 11. 1914	R	3. střel. pluk	policie	-
Josef Votruba	24. 5. 1882	Střežírky/Hradec Králové	-	R	11. střel. pluk	ČSD	-
Václav Votrubec	25. 11. 1899	Příšovice/Turnov	6. 8. 1916	I	35. střel. pluk	ČSD	7. 2. 1970
Vrbenský Josef	15. 11. 1874	Opočnice/Poděbrady	20. 9. 1917	R	nem. vlak č. 4	ČSD	-
Emanuel Vyhnálek	19. 1. 1890	Hnátnice/Lanškroun	23. 6. 1917	I	33. střel. pluk	ČSD	20. 3. 1962
Ludvík Vysocký	19. 8. 1895	Zábřeh/Moravská Ostrava	19. 6. 1918	I	35. střel. pluk	policie	-
Václav Zajíček	-	-	-	-	-	dělník	-
Josef Zapadlík	27. 1. 1889	Sobotka/Jičín	17. 6. 1916	R	10. střel. pluk	ČSD	18. 1. 1974
Bohuslav Zemánek	11. 8. 1893	Nosetín/Sedlčany	16. 9. 1916	I	35. střel. pluk	-	-
František Zemánek	21. 11. 1888	Náchod/Nové Město nad Metují	26. 11. 1917	I	-	ČSD	28. 12. 1973

František Zikmund	13. 7. 1898	Bukovina/Mnichovo Hradiště	20. 6. 1918	I	35. střel. pluk	ČSD	-
Václav Žofka	4. 11. 1892	Řepov/Mladá Boleslav	10. 3. 1915	R	10. střel. pluk	policie	-

Příloha č. 2

Vybrané životopisy libereckých legionářů z práce SVUČ¹

Čeněk Janout

narozen: 27. květen 1896

pokřtěn: 29. květen 1896

místo: Třebohostice č. p. 45, okres Strakonice

Byl synem kovářského mistra Čeňka Janouta z Třebohostic a Antonie, pocházející z rodiny domkáře Františka Hlavsy.

Povolávací rozkaz v době první světové války obdržel i mladý Čeněk Janout a narukoval ke 28. pěšímu pluku z Prahy v hodnosti vojína. S tímto plukem se zúčastnil bojů na italské frontě, dokud nebyl dne 20. srpna 1917 u Canalle zajat. Ze zajateckého tábora si dne 3. března 1918 podal přihlášku k československým legiím v Itálii, které ho 26. dubna téhož roku přijaly a nastoupil v hodnosti vojína k novému, 34. střeleckému pluku. Tento pluk byl brzy nasazen na frontu a vydržel zde až do konce války. Následně se společně s dalšími legionářskými útvary přesunul do Československa, kde probíhaly boje s Maďary o hranice Slovenska. Teprve poté voják Čeněk Janout z legií dne 25. prosince 1920 demobilizoval.

Od druhé poloviny dvacátých let sloužil v Liberci jako vrchní strážmistr u státní policie a bydlel společně s ostatními kolegy na adrese *Laufergasse* č. p. 8. Tuto adresu změnil až v roce 1931, kdy se přestěhoval do domu č. p. 38 v *Andreassgasse*. V meziválečné době se taktéž zařadil do skupiny legionářů, kteří po svém příchodu do vlasti hromadně opouštěli řady římskokatolické církve a vstoupili do nové církve československé. Poslední adresou před odchodem z Liberce se Čeňku Janoutovi stala *Mühlgasse* č. p. 21, kam se nastěhoval již jako policejní inspektor. Odtud se v roce 1937 přestěhoval do nedalekého Jablonce nad Nisou, kam přestoupil i v rámci legionářské obce a zůstal zde až do svého odchodu do vnitrozemí.

¹ HNĚLIČKA, Jan. *Členové Československé obce legionářské Jednoty pro Liberec a okolí v letech 1921–1938*. Liberec, 2015. Studentská vědecko-umělecká činnost. Technická univerzita Liberec. Vedoucí práce Miloslava Melanová.

Petr Křenek

narozen: 23. červen 1896

pokřtěn: 25. červen 1896

místo: Vrbice č. p. 109, okres Hustopeče

Narodil se do rodiny domkáře Josefa Křenka a Apolonie, rozené Hanáčkové z Vrbic.

První jednotkou v rakousko-uherské armádě, v níž vojín Křenek sloužil, byl 99. pěší pluk ze Znojma. Ten později opustil a přešel do 25. zeměbraneckého pěšího pluku z Kroměříže. S touto jednotkou bojoval na haličské frontě do 17. září 1915, kdy padl u Rovna do ruského zajetí. Dne 22. května 1918 si v Novonikolajevsku podal přihlášku k československým legiím v Rusku, kam byl následujícího dne přijat jako vojín 7. střeleckého pluku „Tatranského“. S ním úspěšně bránil legionářské jednotky postupně se stahující do Vladivostoku, odkud i Petr Křenek v roce 1920 odplul, aby se navrátil do své vlasti, kde ve stejné hodnosti dne 6. prosince 1920 demobilizoval a navrátil se do civilního života.

Po svém odchodu z legií odešel nejprve do rodného kraje, kde se dne 18. listopadu 1924 oženil s Anastázií Andělovou z Vrbic. S tou měli dceru Jarmilu, narozenou v roce 1925 a syna Ladislava, narozeného o dva roky později. Od druhé poloviny dvacátých let bydleli v Liberci č. p. 8 v *Laufergasse*, kde Petr Křenek sloužil jako strážmistr u státní policie. Svoji adresu změnil v roce 1929, kdy se ocitl ve vedlejší Růžodole I v domě č. p. 304 a byl povýšen na vrchního strážmistra. Na začátku třicátých let došlo v jeho životě i k jiné změně, když dne 30. července 1931 vystoupil z římskokatolické církve a zůstal bez vyznání. Posledním jeho meziválečným bydlíštěm u severočeského Liberce se mu staly Ruprechtice č. p. 431.

Jaroslav Preisler

narozen: 14. červen 1896

pokřtěn: ???

místo: Příchovice, okres Jablonec nad Nisou

Narodil se do tkalcovské rodiny Preislerů z Příchovic. V letech 1909–1913 se vyučil řezníkem v Mnichově Hradišti, avšak tuto profesi nemohl začít řádně vykonávat, neboť již v roce 1915 nastoupil do rakousko-uherské armády.

V ní sloužil v hodnosti vojína u uherského 44. pěšího pluku, s nímž byl nasazen na haličské frontě proti carské armádě. Na tomto bojišti se dne 13. září 1915 stal ruským zajatcem. Neznámo kdy se ze zajateckého tábora přihlásil k československým legiím v Rusku, kam byl dne 13. července 1917 přijat k 1. záložnímu praporu. Z něj neputoval do žádné z ruských legionářských jednotek, ale společně s mnoha dalšími legionáři se přesunul do Francie, kde dne 7. března 1918 nastoupil v hodnosti četaře do 23. střeleckého pluku. S tímto plukem se navrátil do své rodné vlasti, kde z legií dne 15. prosince 1920 demobilizoval.

Po svém odchodu do civilního života se Jaroslav Preisler nejprve ocitl v Mnichově Hradišti, v němž byl přijat jako poštovní úředník u státní pošty. Odtud pak putoval do Prahy a z ní v roce 1925 do Kněžmostu. Zde však také nevydržel dlouho a brzy se stěhoval do Horního Růžodolu, ve kterém vykonával funkci poštmistra. Během svého pobytu na Liberecku se stal aktivním členem obce legionářské, v níž na počátku třicátých let vykonával funkci zapisovatele. Od roku 1935 pracoval v osadě Chřibská u československo-německých hranic, kde byl na podzim roku 1938 zajat německými ozbrojenci a společně s dalšími státními zaměstnanci se na tři měsíce ocitl ve vězení v Magdeburku. Po svém propuštění se navrátil do práce, kterou vykonával tentokrát v Pečkách až do roku 1942. S ukončením druhé světové války se Jaroslav Preisler navrátil na post poštmistra v Pečkách a vydržel zde do roku 1948, kdy došlo k jeho suspendování a on musel dosloužit v Kolíně jako poštovní úředník.

Jaroslav Preisler zemřel ve věku 59 let, dne 3. dubna 1956.

Josef Ropek

narozen: 20. únor 1883

pokřtěn: 21. únor 1883

místo: Sruby č. p. 39, okres Vysoké Mýto

Narodil se do rodiny Jana Ropka, posunovače u státních drah. Matka Anna pocházela z rodiny rolníka Josefa Severy ze Srub.

V první světové válce bojoval Josef Ropek nejprve u 30. zeměbranceckého pěšího pluku z Vysokého Mýta. S tímto plukem byl, coby desátník, již v prvním roce války nasazen na haličskou frontu, kde dne 19. listopadu 1914 padl u Ptáčkova do ruského zajetí. Neznámo kdy si podal ze zajateckého tábora přihlášku k československým legiím v Rusku, jež ho dne 14. května 1918 přijaly do svých řad jako svobodníka 2. omského pochodového praporu. Odtud se později přesunul k dopravní rotě. Do vlasti se Josef Ropek vrátil po evakuaci legií z Ruska v roce 1920 a dne 18. října téhož roku z legií demobilizoval v hodnosti nadporučíka a odešel do civilního života.

Na počátku dvacátých let přesídlil do Liberce, kde bydlel na hlavním vlakovém nádraží. Zde také pracoval jako vrchní revident u státních drah. Ve svém volnu aktivně působil v obci legionářské, v níž byl od roku 1923 předsedou. Zároveň od tohoto roku se stal i předsedou Zájmové skupiny legionářů železničářů, ve které došlo k výměně ve vedení až v roce 1927. U státních drah sloužil i ve třicátých letech, v nichž zaznamenal i poslední kariérní vzestup, když byl v roce 1936 povýšen na inspektora státních drah.

Josef Stejskal

narozen: 18. srpna 1887

pokřtěn: 23. srpna 1887

místo: Jiříčkov č. p. 6, okres Turnov

Byl synem domkáře Josefa Stejskala z Jiříčkova. Matka Marie, pocházela z rodiny Václava Hnízдила, taktěž domkáře z Jiříčkova.

Ještě před vypuknutím první světové války se mladý Josef Stejskal dne 9. října 1911 v Rochlici oženil s Růženu Lankovou. S ní po první světové válce vychovávali své tři syny.

O tři roky později již sloužil jako vojín 94. pěšího pluku z Liberce, s nímž se dostal na haličskou frontu, kdy byl dne 28. července 1916 u Kovle zajat carskými vojáky. Ze zajetí si neznámo kdy podal přihlášku k československým legiím v Rusku, jež ho dne 4. dubna 1918 přijaly jako vojína 8. střeleckého pluku „Slezského“. V jeho řadách bojoval do roku 1920, kdy byly legie z Ruska evakuovány. Poté co se dostal do vlasti, z legií dne 29. září 1920 ve stejné hodnosti demobilizoval a navrátil se do civilního života.

Krátce na to vystoupil v prosinci téhož roku z římskokatolické církve a do žádné jiné již nikdy nevstoupil. Nové bydliště pro svou rodinu našel v Doubí nedaleko Liberce, kde pracoval jako drážní dělník u státních drah. Zároveň byl po celou dobu první republiky aktivním členem Sokola. Na podzim roku 1938 musel z Doubí odejít a nový domov našel v Plotišti u Hradce Králové.

Josef Stejskal zemřel ve věku 54 let, dne 8. června 1942 a pohřben je na civilním hřbitově v Chýši u Pardubic.

Příloha č. 3

Zákon o propůjčování míst legionářům.²

462/1919 Sb.

Zákon

ze dne 24. července 1919

o propůjčování míst legionářům.

Na základě usnesení Národního shromáždění k doplnění zákona ze dne 23. května 1919, č. 282 Sb. z. a n., nařizuje se:

§ 1.

Legionáři, t. j. vojíni českoslovenští, kteří vyhovují podmínkám stanoveným v § 2, mají nárok žádati za udělení míst ve službě státní a veřejné, též při jiných závodech a podnicích státem podporovaných a zaručených.

Služba ztrávená v čsl. legiích počítá se všem legionářům trojnásobně do služby i do výslužby. Doba ztrávená v legiích počítá se dnem přihlášky do legií, kde nelze zjistiti den přihlášky, tedy dnem nastoupení služby v legiích.

§ 2.

Legionářem jest každý dobrovolník čsl. legionářské (revoluční-zahraníční) armády, který byl do ní zařazen na základě přihlášky učiněné příslušnému orgánu nebo zástupci čsl. Národní Rady v Paříži nebo některé z jejích odboček nejdéle do 28. října 1918, a to úplně dobrovolně, bez jakéhokoli nátlaku, nebo nařízení čsl. Národní Rady nebo jiného čsl. revolučního orgánu veřejnou mocí nadaného, a v den převratu, t. j. 28. října 1918, skutečně v ní službu podle svého služebního přidělení konal - nebo který hodnověrně prokáže, že z důvodů, na jeho moci a vůli nezávislých, nemohl v uvedený den v místě příslušného zařazujícího a přidělujícího čsl. vojenského orgánu k zařazení býti přítomen - nebo který byl z ní řádně propuštěn.

Československou legionářskou (revoluční-zahraníční) armádou rozumějí se

² 462/1919 Sb. Zákon ze dne 24. července 1919 o propůjčování míst legionářům, in: *Portál veřejné správy* [online], 2014 [vid. 6. 1. 2015], dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonStruct.jsp?page=0&idBiblio=1363&recShow=0&nr=462~2F1919&rpp=15#parCnt>.

autonomní, z Čechoslováků složené vojenské formace ve svazku příslušných spojeneckých armád, které podléhaly nejvyšší politické autoritě čsl. Národní Rady v Paříži pod předsednictvím Masarykovým.

Vedle toho za legionáře jest pokládati rovněž Čechoslováky rakouského, uherského neb německého státního občanství, kteří během války dobrovolně vstoupili do některé ze spojeneckých a spřátelených pravidelných (regulárních) armád, jsoucích v pravidelné válce proti středoevropské koalici (Německo, Rakousko-Uhersko, Bulharsko, Turecko) a v ní v době převratu, t. j. 28. října 1918, skutečně konali službu, nebo z ní byli řádně propuštěni, prokáží-li hodnověrně, že z důvodů na jejich vůli nezávislých nebylo jim možno vstoupiti nebo přestoupiti do čsl. revoluční- zahraniční legionářské armády.

Armády spojenecké a spřátelené jsou: americká, anglická, francouzská, italská, ruská až do 28. února 1918 a srbská.

Potvrzení o tom, kdo je legionářem, vydává kancelář Československých legií při ministerstvu Národní obrany.

§ 3.

K uplatnění nároku v § 1 vytčeného, vyhrazují se legionářům:

1. některá místa služební výhradně;
2. přednost před spolužadatelem při obsazování jiných míst.

§ 4.

Místa služební legionářům vyhrazená jsou:

a) Všechna místa sluhů a dohlížitelů (dozorců) u státních úřadů, trestnic a jiných ústavů, na které stát buď celý náklad, nebo část nákladu nese, rovněž tak ve službách zemských, okresních a obecních úřadů a fondů veřejných.

b) Místa sluhů úředních a kancelářských, také k nižší službě dohlížitelské a provozovací náležející, u železnic, paroplavby a u jiných závodů a podniků státem podporovaných a zaručených, k nimž teprve se dává koncese, nebo které jsou již povoleny, ale stanovami svými, koncesními listy neb jiným způsobem jsou zavázány, aby při obsazování míst přihlížely k déle sloužícím poddůstojníkům.

Všech výše jmenovaných míst vyhrazuje se pro legionáře 50 procent do té doby, dokud kancelář českoslov. legií při ministerstvu Národní obrany neprohlásí, že na určitá místa pro legionáře nereflektuje.

§ 5.

Při obsazování úřednických míst manipulačních kancelářských u úřadů, soudů a závodů, jmenovaných v § 4 pod lit. a) a b), budiž dávana přednost před jinými spolužadatelí legionářům, kteří mají nárok o taková místa žádati a prokáží k nim úplnou způsobilost.

Tatáž přednost náleží jim při obsazování míst ve státní civilní stráží bezpečnosti a ve stráží finanční.

§ 6.

Seznamy vyhrazených míst sluhů a úředníků, při jejichž obsazování mají legionáři přednost, buďtež úředně sestavovány, vedeny v evidenci a čas od času vyhledávány.

§ 7.

Legionářům, kteří podle tohoto zákona mají nárok, žádati za vyhrazená místa, nebo mají přednost při obsazování místa, vydá ministerstvo Národní obrany průkaz, který nutno k žádostem přiložiti. Je-li legionář způsobilý zastávati místo úřednické budiž to v průkazu připomenuto. Ministerstvo Národní obrany povede zvláštní seznam průkazů. Úlevy, poskytnuté legionářům na základě zákona ze dne 23. května 1919, č. 282 Sb. z. a n., při přijímání do státních úřadů platí i pro přijímání do jiných služeb v § 4 uvedených.

§ 8.

Žádost se může týkati:

- a) určitého místa volného neb
- b) místa, jež se teprve uvolní.

V případě druhém legionář-žadatel se zaznamená.

§ 9.

Když má býti obsazováno nějaké místo, uvedené v § 4, lit. a) a b) a § 5, jest úřad, ústav nebo závod, jemuž přísluší právo obsazovací, povinen místo veřejně vyhlásiti,

vyměřiti přiměřenou lhůtu k podání žádosti a zpraviti o něm ministerstvo Národní obrany. Jestliže však pro uvolněné místo jsou již zaznamenáni žadatelé-legionáři a jestliže místo se udělí legionáři, není třeba je vypisovati a oznamovati ministerstvu.

§ 10.

Úřady, ústavy a závody, mající právo obsazovati místa, jež jsou vyhrazena legionářům, nebo na něž legionáři mají přednostní právo, jsou povinny, vésti seznamy docházejících žádostí a vydati každému žadateli potvrzení, že žádost podal s udáním počtu žadatelů, kteří na totéž místo byli zaznamenáni.

§ 11.

Každý žadatel jest povinen předložiti průkaz, že nabyl práva žádati (§ 7), a jest povinen prokázati, že jest způsobilý k službě, za kterou žádá, jakož i že jest občanem Československé republiky.

§ 12.

Místa v § 4 vyhrazená se mohou propůjčovati pouze legionářům, kteří mají právo o ně žádati (§ 1), leda že by se nehlásil žádný legionář, jenž má právo žádati a jenž jest pro dotyčné místo způsobilý. Z oprávněných žadatelů-legionářů může býti zvolen kdokoli.

§ 13.

Každý oprávněný žadatel může si stěžovati, kdyby nějaké místo pro legionáře vyhrazené, nebo místo, při jehož obsazování legionáři mají přednost, bylo zadáno proti ustanovením tohoto zákona.

§ 14.

Jestliže nějaké místo bylo obsazeno proti ustanovením tohoto zákona, tedy jest povinno ministerstvo, jemuž podléhá úřad, ústav nebo závod, jenž místo obsadil, prohlásiti obsazení místa za neplatné a naříditi, aby byl propuštěn ten, kdo místo obdržel; toto ustanovení neplatí, jestliže ode dne, kdy místo protizákonně bylo obsazeno, do dne, kdy ministerstvo o tom zvědělo, uplynul 1 rok. Jestliže závody jmenované v § 4, lit. a) a b), obsadí nějaké místo proti ustanovením tohoto zákona, trestají se pokutou 1000 až 5000 K

i kdyby obsazení nemohlo již býti prohlášeno za neplatné; pokuta plyne do pomocného fondu československých legií.

§ 15.

Nárok na vyhrazená místa a přednostní právo při obsazování míst pozbývá se nebo pomíjí:

a) když legionář sám se ho vzdá,

b) když byl odsouzen a s odsouzením mocí zákona jest spojena ztráta způsobilosti k dosažení úřadů státních a veřejných.

Zánik práva na místa vyhrazená nebo zánik práva přednostního budiž poznamenán v seznamu průkazů (§ 7) a vydaný průkaz budiž majiteli odebrán.

§ 16.

Průkazy vydávané ve smyslu § 7, žádosti o místa, jakož i žádosti za zaznamenání a všechny přílohy k žádostem jsou osvobozeny od kolků.

§ 17.

Když se povolují koncese závodům a podnikům uvedeným v § 4, budiž v listině povolovací uvedeno, že jsou povinny vyhověti ustanovením tohoto zákona i tehdy, jestliže od státu nepožívají záruky nebo podpory.

§ 18.

Ministrovi Národní obrany se ukládá, aby tento zákon provedl v dohodě s ostatními ústředními úřady. Zákon tento nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

T. G. Masaryk v. r.

Tusar v. r.

Klofáč v. r.

Příloha č. 4

Zákon o úlevách při přijímání legionářů do státních úřadů.³

282/1919 Sb.

Zákon

ze dne 23. května 1919

o úlevách při přijímání legionářů do státních úřadů.

Na základě usnesení Národního shromáždění se nařizuje:

§ 1

Vláda se zmocňuje, aby stanovila zásady, dle nichž příslušníkům československých zahraničních vojsk (legionářům) mohou být dány dispense od všeobecně platných formálních podmínek pro dosažení různých státních úřadů, pokud žadatel skutečně odborně vyhovuje. (Ku př. co do výšky těla, věku, formálního průkazu o předepsaných studiích atd.)

§ 2

Zákon tento nabývá účinnosti dnem vyhlášení

§ 3

Provedení tohoto zákona ukládá se vládě.

T. G. Masaryk v.r.

Švehla v.r.,

v zastoupení ministerského předsedy a jako ministr vnitra.

³ 282/1919 Sb. Zákon ze dne 23. května 1919 o úlevách při přijímání legionářů do státních úřadů, in: *Portál veřejné správy* [online], 2014 [vid. 6. 1. 2015], dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonStruct.jsp?page=0&idBiblio=1183&recShow=0&nr=282~2F1919&rpp=15#parCnt>.

Dr. Vrbenský v.r.

jako ministr pro zásobování a v zastoupení ministra pro veřejné zdravotnictví
a tělesnou výchovu.

Staněk v.r.,

jako ministr veřejných prací a v zastoupení ministra železnic.

Dr. Soukup v.r.

Habrman v.r.

Dr. Winter v.r.

Dr. Stránský v.r.

Klofáč v.r.

Příloha č. 5

Slavnosti legií, květen 1923.⁴

4 SOKA Liberec, f. Sokol Liberec, Fotografie libereckých legionářů.

Příloha č. 6

Zborovské oslavy při 10. výročí bitvy, rok 1927.⁵

⁵ SOKA Liberec, f. Spolek Česká beseda, inv. č. 26, kart. 3, Fotografie Zborovských oslav.

Příloha č. 7

Zborovské oslavy při 20. výročí bitvy, rok 1937.⁶

⁶ Státní okresní archiv Liberec, f. Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí, Památník – Zborovské oslavy 1937 v Liberci.

Příloha č. 8

Prapor Československé obce legionářské Jednoty pro Liberec a okolí darovaný Obcí přátel legionářů v roce 1936.⁷

⁷ Státní okresní archiv Liberec, f. Jednota Československé obce legionářské pro Liberec a okolí, Památník – Zborovské oslavy 1937 v Liberci.